

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra SAV,
Jazykového odboru
Matice slovenskej
a Ústrednej jazykovej rady
Ministerstva kultúry SR*

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Ladislav Bartko, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Sibyla Mislovičová, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič, Jozef Pavlovič, Mária Pisárčiková, Matej Považaj, Mária Šimková, Iveta Vančová, Marta Zamborová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

POVAŽAJ, Matej: Kultúra slova vstupuje do štyridsiateho ročníka.....	3
KAČALA, Ján: Osobnosti slovenskej jazykovedy 20. storočia (4). Anton Jánošík – Jozef Štöle – Eugen Jóna...	6
FINDRA, Ján: Reforma pravopisu a povery o jazyku.....	12
KAČALA, Ján: Rod a skloňovanie mena a názvu <i>Amenmária</i>	20

DISKUSIE

BUYÁSSZOVÁ, Klára: Iba nedorozumenie?.....	26
--	----

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

MAJTÁN, Milan: O slovenských priezviskách	30
---	----

ROZLIČNOSTI

<i>Obratisko električiek, obratisko autobusov.</i> J. Kačala	36
--	----

SPRÁVY A POSUDKY

Za jazykovedkyňou Vierou Slivkovou. M. Považaj	39
Život zasvätený jazykovede. Š. Lipták	41
Spomienka na Ľudovíta Štúra na Filologickej fakulte UMB. E. Čulénová.....	44
Vídiť život z odvrátenej strany trhu. I. Masár.....	45

KUL TÚRA SLOVA

2006
ROČNÍK 40

VEDECKO-POPULARIZAČNÝ ČASOPIS PRE JAZYKOVÚ KULTÚRU A TER-
MINOLÓGIU ■ ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU EUDOVÍTA ŠTÚRA
SAV, JAZYKOVÉHO ODBORU MATICE SLOVENSKEJ A ÚSTREDNEJ JAZY-
KOVEJ RADY MINISTERSTVA KULTÚRY SR

VYDAVATELSTVO MATICE SLOVENSKEJ V MARTINE

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

Orgán

*Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV,
Jazykového odboru Matice slovenskej
a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva
kultúry SR*

HLAVNÝ REDAKTOR

PaedDr. Matej Považaj, CSc.

VÝKONNÁ REDAKTORKA

PhDr. Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc., prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc., prof. PhDr. Ján Findra, DrSc., prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc., PhDr. Ivan Masár, PhDr. Sibyla Mislovičová, prof. PhDr. Jozef Mlacek, CSc., doc. PhDr. Slavomír Ondrejovič, CSc., doc. PhDr. Jozef Pavlovič, CSc., PhDr. Mária Pisárčiková, PaedDr. Matej Považaj, CSc., PhDr. Mária Šimková, Mgr. Iveta Vančová, Mgr. Marta Zamborová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

Kultúra slova vstupuje do štyridsiateho ročníka

MATEJ POVAŽAJ

Časopis *Kultúra slova* vstupuje do štyridsiateho ročníka svojej existencie. Štyridsať rokov v živote človeka je čas, v ktorom sa nielen začína formovať jeho osobnosť, ale ku ktorého koncu sa už v plnej miere prejavujú črty osobnosti a uplatňujú nadobudnuté poznatky a skúsenosti. Štyridsať rokov v živote časopisu je zasa čas, v ktorom sa v plnej miere prejaví opodstatnenosť jeho existencie, všetky klady a nedostatky jeho programového zamerania. Už však to, že náš časopis sa v tomto roku dožíva štyridsiatky, čo sa mnohým časopisom nie vždy podarí, je znakom toho, že slovenská spoločnosť potrebuje časopis, ktorý sa programovo venuje teoretickým aj praktickým otázkam jazykovej kultúry a terminológie. Svojej štyridsiatky sa časopis dožíva aj napriek ekonomickým ťažkostiam, ktoré sprevádzajú jeho vydávanie po roku 1989. Pozrime sa, čo si časopis – či presnejšie – jeho zakladatelia a tvorcovia dali do vienka pri jeho vzniku a do akej miery sa tvorcom časopisu podarilo programové ciele naplniť najmä v ostatnom desaťročí.

Prof. Jozef Ružička, vtedajší riaditeľ Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, ktorý so svojimi spolupracovníkmi stál pri zrode Kultúry slova a ktorého nedožitá deväťdesiate narodeniny sme si pripomenuli začiatkom januára (narodil sa 12. 1. 1916), v prvom čísle prvého ročníka v roku 1967 v úvodnom texte okrem iného napísal: „Predkladáme slovenskej kultúrnej verejnosti prvé číslo časopisu Kultúra slova so želaním, aby sa stal obľú-

beným a účinným poradcom v otázkach kultúry súčasnej spisovnej slovenčiny. Popri ostatných jazykovedných časopisoch – ktoré majú výlučne výskumný ráz [...] – bude mať Kultúra slova ráz prevažne praktický.“ O terminologickom zameraní časopisu napísal: „Otázky odbornej terminológie nájdú, pravda, vždy dosť miesta aj na stránkach nového časopisu, ale na rozdiel od minulých rokov bude nám ich treba podávať ako súčasť jazykovej kultúry v širokom zmysle slova...“ O súčasnej spisovnej slovenčine sa pred štyridsiatimi rokmi vyslovil takto: „Súčasná spisovná slovenčina ako najdôležitejšia forma slovenského národného jazyka je vyspelý moderný spisovný jazyk, ktorý všetkým svojim používateľom dobre slúži v každej oblasti spoločenského i súkromného života. Je to dobrý a vycibrený nástroj myslenia a dorozumievania, pripravený plniť všetky úlohy a schopný ďalšieho rozvoja.“ V závere ešte konštatuje: „Úsilie o zvýšenie jazykovej kultúry nemôže mať charakter jednorazovej akcie. Preto treba počítať s náročnými podujatiami po niekoľko rokov, kým si kultúrni príslušníci nášho národa uvedomia význam spisovnej reči ako celospoločenskej záväznej formy národného jazyka a naučia sa používať spisovné slová a zvraty, tvary a väzby automaticky. V tomto úsilí bude mať značnú úlohu aj náš časopis Kultúra slova.“

Možno povedať, že myšlienky prof. Jozefa Ružičku, ktoré sme citovali, sú aj po takmer štyridsiatich rokoch stále aktuálne. Úsilie o zvyšovanie jazykovej kultúry naozaj nemôže mať charakter jednorazovej akcie. Musí to byť sústavné úsilie každého, komu záleží na zdravom rozvoji nášho spisovného jazyka, na tom, aby sa spisovná slovenčina aj naďalej pokladala za najdôležitejšiu formu nášho národného jazyka, za prostriedok schopný plniť všetky náročné komunikačné potreby bez toho, aby sústavne musela nazerať do cudzích záhrad, aby si sústavne musela požičiavať od iných. Ešte stále je totiž medzi nami dosť takých nositeľov národného jazyka i jeho spisovnej podoby, ktorí prejavujú ľahostajnosť k vlastnému jazyku, pre ktorých je cudzie vždy lepšie ako to domáce, ktorí sú pohodlní načrieť do vlastného prameňa, čo si niekedy vyžaduje aj vynaloženie istej námahy, a radšej si zoberú hotové od iných. Ba sú aj takí, ktorí hania vlastné, ktorí sú schopní vysmievať sa z vlastného, z vlastných jazykových prostriedkov, z prostriedkov vzniknutých na domácej pôde, utvorených z domácich zdrojov. Mnohí radšej siahnu za slovami a zvratmi prevzatými z angličtiny, prípadne z blízkej češtiny.

Stačí sa len pozorne započúvať do rozličných hovorených prejavov, pozorne sa začítať do rozličných písaných textov, a to aj publikovaných v našich novinách a časopisoch, ale nezriedka aj v knižných publikáciách. A netýka sa to iba slovnej zásoby. Cudzie modely sa už tlačia aj do gramatickej stavby vety. Tí, ktorí ich uplatňujú vo svojich prejavoch, zabúdajú, že slovenčina je flektívny jazyk, v ktorom sa podstatné mená a aj vlastné mená ohýbajú, zabúdajú alebo nechcú skloňovať cudzie mená, cudzie zemepisné názvy a slová prevzaté z iných jazykov. No nekončí sa to iba pri tom. Stretáme sa nielen s neskloňovaním názvov cudzích firiem v reklamných textoch, ale už aj s neskloňovaním domácich názvov (porov. reklamné tabule rozmiestnené po bratislavských námestiach s nápisom *od Nový Most*, v ktorom je navyše aj pravopisná chyba). Mnohí zásadne uprednostňujú cudzie pravopisné podoby prevzatých slov. Že sa také niečo deje, chybu vidíme v nedostatočnej školskej príprave, v nedostatočnom jazykovom povedomí absolventov našich škôl, v nedostatočnej úcte k spisovnej slovenčine. Výchova k úcte k vlastnému jazyku však nemôže byť iba na bedrách učiteľov slovenského jazyka, ale všetkých učiteľov, všetkých pedagógov bez ohľadu na to, aký predmet vyučujú či prednášajú. Iba úcta k vlastnému jazyku však nestačí. Všetci musíme dobre poznať aj možnosti, ktoré poskytuje spisovná slovenčina. Tu treba veľa naprávať. Veľa naprávať by mali aj naše tlačové a elektronické médiá. V nich sa totiž stretáme aj s takými prejavmi, ktoré nerobia dobré meno ich autorom (porov. používanie nespisovných, slangových, subštandardných a nesprávnych slov dokonca aj v spravodajských, publicistických a náučných reláciách či žánroch, nerešpektovanie spisovnej výslovnosti a prozodických zákonitostí slovenčiny v elektronických médiách atď.).

Vráťme sa ešte k nášmu časopisu. V uplynulom desaťročí sa v ňom podarilo zaujať stanovisko k mnohým otázkam súvisiacim s naším spisovným jazykom a jazykovou kultúrou, priblížiť čitateľom bohatstvo slovnej zásoby slovenčiny, a to nielen spisovnej a súčasnej, pripomenúť si mnohé osobnosti z našej histórie, ktoré zasvätili svoj život aj poznaniu a povznášaniu nášho jazyka, venovali sme sa aj niektorým problémom odbornej terminológie. Menej pozornosti sme však venovali jazykovokritickému rozboru vydávaných publikácií, čo niektorým pravidelným čitateľom Kultúry slova chýba. V tom sa budeme musieť usilovať o nápravu, a to aj získavaním nových autorov.

Na záver chceme ešte upozorniť, že v roku 2006 si pripomíname dve významné okrúhle výročia osobností, ktoré sa pričínili o existenciu, poznanie a povznesenie nášho spisovného jazyka. V januári to bolo stopäťdesiate výročie od smrti vedúcej osobnosti slovenského národného obrodzenia, politika, publicistu, jazykovedca, kodifikátora súčasnej spisovnej slovenčiny Ľudovíta Štúra, v auguste to bude stopäťdesiate výročie od narodenia ďalšieho kodifikátora spisovnej slovenčiny, autora Rukoväti spisovnej reči slovenskej Samuela Cambela. Životu a predovšetkým jazykovednému odkazu obidvoch osobností sa budú venovať aj vedecké konferencie, ktorých hlavným organizátorom je Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV.

Osobnosti slovenskej jazykovedy 20. storočia (4)

Anton Jánošík – Jozef Štolc – Eugen Jóna

JÁN KAČALA

Do štvrtej časti nášho súboru príspevkov venovaných význačným osobnostiam slovenskej jazykovedy v 20. storočí zaraďujeme jazykovedcov, ktorých spoločnou dominantou vedeckovýskumnej činnosti boli dve oblasti – výskum spisovnej slovenčiny a slovenských nárečí a vzájomných vzťahov týchto dvoch existenčných foriem slovenského národného jazyka.

Anton Jánošík (1904 – 1971). Narodil sa v Bánovciach nad Bebravou. Tu a v Trenčíne navštevoval základnú a strednú školu. Po maturite na gymnáziu v Trenčíne r. 1923 študoval na bratislavskej Filozofickej fakulte Univerzity Komenského slovenčinu a francúzštinu u profesorov Weingarta, Baudiša, Pražáka, Wollmana a Škultétyho. Po absolvovaní bratislavskej fakulty pokračoval v štúdiu v akademickom roku 1927/1928 vo Francúzsku. Po návrate pôsobil na gymnáziu v Kláštore pod Znievom, v Malackách, v Košiciach, Prešove, Žiline a napokon od r. 1940 v Martine až do odchodu do dôchodku r. 1969. Umrel v Martine.

Od vzniku prvého slovenského jazykovedného časopisu Slovenská reč r. 1932 sa stal jedným z jeho významných prispievateľov. Jeho úlohou bolo sledovať problematiku spisovnej slovenčiny vo vyučovacej praxi a v učebniciach. S touto tematikou uverejňoval vo viacerých ročníkoch celé seriály príspevkov (pod názvom *Zo školskej slovenčiny*). Neskôr sa ústrednou témou jeho textov stala kvantita v slovenčine. Okrem nej sa zaoberal morfológickou, slovtvornou a lexikálnou tematikou, skúmal gramatický a prirodzený rod zveličených podstatných mien s príponou *-isko*, všímal si skloňovanie viacerých skupín podstatných mien podľa zakončenia, skloňovanie zámen v rodnom bánovskom nárečí a odbornú pozornosť venoval početným lexikálnym jednotkám najmä z hľadiska spisovnej normy a jej kodifikácie. Po odchode Henricha Bartka z Matice slovenskej r. 1939 sa do r. 1944 spolu s Jozefom Škultétyom stal redaktorom Slovenskej reči a po vojne v nej tri ročníky pôsobil ako člen redakčnej rady.

Dôležitú etapu v jeho výskumnej práci predstavuje príprava výkladového Slovníka spisovného jazyka slovenského na pôde Matice slovenskej v Martine. Od r. 1940 sa pod vedením Antona Jánošíka a Eugena Jónu zhromažďovali doklady pre slovník a koncept slovníka začal vychádzať v zôšitoch v rokoch 1946 – 1949: vyšiel I. diel, heslá začínajúce sa písmenami A – J, potom sa práce na slovníku z politických (uvádzali sa v ňom citáty z diela autorov, ktorí po r. 1945 emigrovali) aj inštitucionálnych (zmenila sa pozícia Matice slovenskej, spoločenskovedné pracoviská sa začali budovať v Bratislave v rámci Slovenskej akadémie vied a umení) dôvodov zastavili. Zhromaždené doklady sa zužitkovali pri koncipovaní akademického Slovníka slovenského jazyka.

Jazykovedné dielo Antona Jánošíka vznikalo v zložitom období vývinu slovenskej spoločnosti aj slovenského jazyka; Anton Jánošík svojou vedeckou, organizačnou a redaktorskou prácou prispel k poznaniu a ustáleniu spisovného jazyka v 30. a v prvej polovici 40. rokov 20. storočia a ako píše Eugen Jóna v nekrológu za Antonom Jánošíkom v Slovenskej reči (1972, s. 172), „Anton Jánošík sa osobitne zaslúžil o prípravu slovenského slovníka a o zachovanie continuity vo vydávaní časopisu Slovenská reč“.

Jozef Štolc (1908 – 1981). Narodil sa v Hranovnici v Popradskom okrese. Elementárnu školu vychodil v rodisku, gymnázium navštevoval v Le-

voči a v Spišskej Novej Vsi, tu r. 1928 aj maturoval. V rokoch 1928 – 1932 študoval slovenský a nemecký jazyk na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, z toho jeden semester na univerzite vo Viedni. Od r. 1933 učil na stredných školách v Liptovskom Mikuláši, Spišskej Novej Vsi a v Bratislave, v rokoch 1940 – 1945 účinkoval v ústrednej školskej správe a v osvetovej službe, od r. 1946 pracoval v Jazykovednom ústave SAVU v Bratislave, dva roky bol aj riaditeľom ústavu, neskôr pracoval v správnych orgánoch SAVU. Popri tom pôsobil ako lektor slovenského jazyka na Filozofickej fakulte UK a r. 1949 sa tu aj habilitoval. Na začiatku 50. rokov po prepustení zo SAVU z politických dôvodov pracoval ako redaktor v bratislavských vydavateľstvách, v rokoch 1953 – 1954 znova pôsobil v Jazykovednom ústave, potom do r. 1959 ako docent a ako profesor prednášal slovenský jazyk na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave, v rokoch 1960 – 1963 bol pracovníkom brnianskej pobočky Ústavu pro jazyk český ČSAV a napokon v rokoch 1964 – 1976 znova pracoval v Jazykovednom ústave Ludovíta Štúra SAV. Umrel v Bratislave.

Jozef Štolc je vedúca osobnosť slovenskej dialektológie v oblasti vedeckého výskumu slovenských nárečí, ako aj v oblasti organizácie nárečového výskumu na Slovensku po r. 1945 a monografického aj syntetického spracovania výsledkov tohto výskumu. Od svojho nástupu do SAVU začal organizovať práce na Atlase slovenského jazyka. Vedno s Eugenom Paulinym zostavil a r. 1947 vydal *Dotazník pre výskum slovenských nárečí (Atlas slovenského jazyka)*. Z jeho iniciatívy sa uskutočnil celoslovenský nárečový výskum, v rámci ktorého sa dotazník vyplnil takmer vo všetkých slovenských obciach. R. 1946 uskutočnil široký výskum slovenských nárečí v Maďarsku a jeho výsledky spracoval v rozsiahlej monografii *Nárečie troch slovenských ostrovov v Maďarsku* (1949). O rok neskôr urobil výskum slovenských nárečí v bývalej Juhoslávii a vydal o nich prácu *Reč Slovákov v Juhoslávii I. Zvuková a gramatická stavba* (1968). Nárečový materiál zozbieraný v rámci celoslovenského výskumu sa vedecky zužitkoval v monumentálnom diele slovenskej jazykovedy – štvordielnom *Atlase slovenského jazyka*, ktorý metódou jazykového zemepisu (na mapách) zachytáva územnú diferencovanosť vybratých jazykových javov (hláskoslovných, tvaroslovných, slovo- tvorných a lexikálnych) a ktorý postupne vychádzal v rokoch 1968 – 1984. Informačná hodnota tohto diela je obrovská, využitelnosť v jazykovede,

ale aj v iných odboroch mnohostranná. Jozef Štolc je hlavným autorom a vedúcim pracovnej skupiny pripravujúcej I. diel *Atlasu slovenského jazyka (Vokalizmus a konsonantizmus)* a autorom II. dielu (*Flexia*). Zhrnutím a zovšeobecnením poznatkov o slovenských nárečiach a ich výskume je súhrnná posthumne vydaná *Slovenská dialektológia* (1994), ktorú na vydanie prichystal Ivor Ripka. Jozef Štolc veľa vedeckovýskumnej pozornosti venoval nárečovej problematike rodného Spiša, ale syntetickú prácu o spišských nárečiach nestihol dokončiť.

Intenzívne vedecky pracoval aj v oblasti súčasného spisovného slovenského jazyka, vzťahu spisovnej slovenčiny a slovenských nárečí, využívania nárečových prvkov v literárnom jazyku a v okruhu kultúry spisovnej slovenčiny. Bol zástancom pevnej zviazanosti spisovnej reči s jej celonárodným základom a so slovenskými nárečiami, ktoré sú neprestajným zdrojom obohacovania spisovného jazyka. Uverejnil viaceré materiálovo bohato doložené štúdie z oblasti tvorenia slov, tvaroslovía a hláskoslovía. Vedno s Eugenom Paulinym a Jozefom Ružičkom je spoluautorom *Slovenskej gramatiky* (1953, 5. vyd. 1968), ktorá dlhé roky slúžila ako základný súhrnný zdroj poznatkov o slovenskom jazyku študentom, učiteľom aj širokej verejnosti. Vypracoval do nej časti o hláskosloví a pravopise, o slovných druhoch a tvarosloví (okrem podstatných mien a slovies) a o dejinách slovenského jazyka (jej súčasťou je aj charakteristika slovenských nárečí). Je spoluautorom vyše desiatky stredoškolských učebníc slovenského jazyka. Venoval sa aj editorskej činnosti pri vydávaní diel predstaviteľov klasickej slovenskej literatúry a dialektologickému rozboru jazyka textov z predspisovného obdobia pochádzajúcich z východného Slovenska.

Eugen Jóna (1909 – 2004). Narodil sa vo Veľkej Suchej v okrese Rimavská Sobota. Elementárnu školu navštevoval v rodisku, stredoškolské štúdium absolvoval r. 1928 maturitou na gymnáziu v Lučenci. V rokoch 1928 – 1932 študoval slavistiku a romanistiku na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Dva roky bol na študijnom pobyte v Slovanskom seminári Filozofickej fakulty KU, po návrate na Slovensko v rokoch 1934 – 1945 pôsobil ako stredoškolský profesor na gymnáziu v Martine, ďalších päť rokov bol referentom jazykového odboru Matice slovenskej. Po zrušení matičných vedeckých odborov v rokoch 1950 – 1953 pracoval v Ja-

zykovednom ústave SAVU v Bratislave, v rokoch 1953 – 1960 pôsobil ako docent a ako profesor na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave, potom do r. 1976 znova v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, po piatich rokoch na dôchodku sa v r. 1981 – 1985 vracia do Jazykovedného ústavu ako vedecký pracovník konzultant. Umrel v Bratislave.

Počas svojej päťdesiatročnej aktívnej vedeckej práce bol Eugen Jóna činný vo viacerých jazykovedných disciplínach. Najviac pozornosti venoval výskumu a lexikografickému opisu slovnej zásoby, dejinám spisovnej slovenčiny a slovenskej jazykovedy, ďalej teórii spisovného jazyka a jazykovej kultúry, pravopisným otázkam a výskumu slovenských nárečí, najmä rodného Novohradu. Veľa energie venoval redakčnej a pedagogickej práci. Ako redaktor i ako pedagóg bol veľmi pozorný a starostlivý.

Vedno s Antonom Jánošíkom sa podujal na spracovanie veľkého výkladového slovníka slovenčiny. Skoncipovaný prvý diel *Slovníka spisovného jazyka slovenského* v rozsahu takmer tisíc strán vychádzal v rokoch 1946 – 1949 v zošitoch. Opieral sa o bohaté výpisky z klasickej i súčasnej slovenskej literatúry, zhromažďované v Matici slovenskej. Vychádzanie slovníka bolo po zmene režimu vo februári r. 1948 zastavené z ideologických a politických, nie z odborných dôvodov. Ako pracovník Jazykovedného ústavu sa Eugen Jóna zapojil do prípravy nového slovníka, ktorý viedol Štefan Peciar: zúčastnil sa na tvorbe koncepcie tohto prvého kompletného výkladového slovníka spisovnej slovenčiny a na redigovaní hesiel spracovaných do tohto slovníka: šesť dielov *Slovníka slovenského jazyka* vychádzalo v rokoch 1959 – 1968, pričom do 6. dielu Eugen Jóna sám spracoval súpis miestnych názvov a obyvatel'ských mien a vzťahových prídavných mien k týmto názvom.

Po celý pracovný život sa intenzívne venoval teoretickým aj praktickým otázkam spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Je autorom veľkého počtu menších príspevkov s jazykovokultúrnou tematikou, publikovaných najmä v časopise Slovenská reč, osobitne v druhej polovici 40. rokov 20. storočia. V teoreticky zacielených statiach zisťoval utváranie spisovnej normy vo vzťahu k zemepisným nárečiam, k jazyku spisovateľov a publicistov a osobitnú pozornosť venoval utváraniu normy v štúrovskom období spisovnej slovenčiny a účasti jednotlivých kodifikátorov, najmä Ľudovíta Štúra a Martina Hattalu v tomto procese, ale aj v predchádzajúcich a v neskorších vývinových etapách spisovnej slovenčiny. Svoje poznatky zhrnul v mno-

hých štúdiách a v knižných prácach *Postavy slovenskej jazykovedy v dobe Štúrovej* z r. 1985, *Martin Hattala a spisovná slovenčina (1821 – 1903)* z r. 1961, ako aj v kolektívnych *Dejinách spisovnej slovenčiny II* z r. 1974 (spoluautori Vincent Blanár a Jozef Ružička).

Eugen Jóna sa aktívne zúčastňoval na príprave pravopisnej reformy z r. 1953 a bol členom autorského kolektívu *Pravidiel slovenského pravopisu* z r. 1953. Je autorom niekoľkých popularizačných prác o spisovnej slovenčine, autorom a spoluautorom viacerých vysokoškolských učebných textov a stredoškolských učebníc. Po mnoho rokov (1946 – 1950 a 1955 – 1970) bol zodpovedným, prípadne hlavným redaktorom základného slovakistického časopisu *Slovenská reč* a medzi uvedenými rokmi aj potom do svojej smrti členom jeho redakčnej rady. Bol aj redaktorom ďalších odborných publikácií. Ako redaktor a jazykovedec zaoberajúci sa dejinami slovenskej jazykovedy veľmi pozorne sledoval dianie v slovenskej jazykovede a reagoval na početnými správami, komentármi, hodnotiacimi článkami a recenziami monografií a zborníkov. Mnohými jubilejnými staťami reagoval na okrúhle výročia osobností jazykovednej obce, pričom vychádzal z pôvodných údajov a informácií o danej osobnosti a z dôverného poznania jej života a diela. Jeho hodnotiace súdy sú vecné, triezve a spravodlivé. V týchto statiach zanechal veľmi závažné informácie o osobnosti a jej diele, ale aj o širších spoločenských a kultúrnych faktoch a okolnostiach jej pôsobenia. Zhromaždené údaje a ich hodnotenie sú dôležité pre dejiny slovenskej jazykovedy.

LITERATÚRA

DVONČ, Ladislav: Súpis prác Antona Jánošíka za roky 1933 – 1971. In: *Slovenská reč*, 1972, roč. 37, č. 3, s. 172 – 176.

JÓNA, Eugen: Anton Jánošík (1904 – 1971). In: *Slovenská reč*, 1972, roč. 37, č. 3, s. 169 – 172.

KS

Reforma pravopisu a povery o jazyku

JÁN FINDRA

Sú dve oblasti spoločenských (ľudských) aktivít, ktoré si trúfa kompetentne hodnotiť takmer každý dospelý Slováč. Pravdepodobne najviac teoretikov sa špecializuje na šport. Osobitnej pozornosti sa tešia kolektívne športy a spomedzi nich predovšetkým futbal. Hlavne po prehratom zápase každý amatérsky futbalový odborník dokáže presne definovať príčiny neúspechu svojho mužstva. Vie, akú taktiku mal tréner hráčom naordinovať, koho mal nominovať na zápas, koho mal nechať sedieť na lavičke, koho a kedy mal strieďať. Všetci futbaloví činovníci sú diletanti a babráci, len on, amatérsky tréner a futbalový špecialista, ktorý v živote nehral futbal, pozná recept na úspech.

Nemenej obľúbeným priestorom „odborných“ analýz je jazyk. Vďačným objektom je najmä jazyk v texte, jeho využívanie v konkrétnej dorozumievacej praxi. Jazykovú podobu cudzích ústnych a písomných jazykových prejavov, ktoré vznikajú v procese medzilidskej komunikácie, hodnotia jazykovi kritici veľmi nekompromisne i emocionálne. Bolo by to v poriadku, keby sa občas takto kriticky pozreli aj na vlastné jazykovo-textové praktiky.

V súvislosti s internetovou diskusiou o reforme pravopisu sa v ostatnom čase v tejto druhej oblasti vynorilo niekoľko insitných lingvistov, ktorí odvážne začali šíriť staré i nové povery o jazyku, a to aj v elektronických médiách a v dennej tlači. Bezprostredným stimulom na tento (tak trochu polemický) výklad o zrode a podstate týchto povier o jazyku bol článok Sone Pacherovej. Jej obľúbenou témou je jazyk, jazykoveda, ba aj jazykovedci. Od futbalových odborníkov sa líši najmä tým, že si plody ducha svojho nenecháva pre seba, ale ich ponúka širokej verejnosti v podobe duchaplných, ale žánrovo hybridných textov. Nedávno sa rázne pustila do tých jazykovedcov, ktorí pred štyrmi desaťročiami a niektorí z nich dokonca i dnes „vimíšľajú nezmysli“ o zrušení ypsilonu (*Nevimíšľajte nezmysli! A neberte nám ypsilon!* Pravda, 15, 5. 11. 2005, č. 256, s. 10). Na relatívne malej textovej ploche stihla vysloviť niekoľko povier, najmä pokiaľ ide o vzťah jazyka a pravopisu. Rozhorčene i zanietene, ale predovšetkým nekompetentne bojuje za zachovanie ypsilonu, naivne sa domnievajú, že po jeho zrušení sa narušia

základné funkcie jazyka, ba že to bude výrazný zásah do jeho podstaty, lebo ho tak pripravíme o „pečať jedinečnosti a vznešenosti“. Môžem uistiť našu príčinnivú autorku, že jej nikto nebude brániť, aby naďalej vyznávala lásku ypsilonu a chránila si ho ako oko v hlave. Len by pritom nemala zrádzať základné zásady autorskej etiky a ako „odborné“ argumenty by nemala využívať lacnú populistickú demagógiu, ktorá je nielen za hranicami logiky, ale aj za hranicami morálnych noriem.

Nemá zmysel príliš dlho sa pristavovať pri fakte, ako S. Pacherová cituje moje vyjadrenia, ktoré uvádza vo svojom článku Vladimír Jancura (*Zrušiť ypsilon? Je to len otázka času*. Pravda, 15, 24. 10. 2005, s. 3). Aby totiž mohla rozhorčene formulovať svoje hororové predstavy o dôsledkoch zrušenia ypsilonu, z Jancurovho článku vytrhla prvú časť vety z mojej prvej repliky a spojila ju s druhou časťou vety z druhej repliky. Ja som totiž v telefonickom rozhovore, ktorého časti uvádza V. Jancura vo svojom článku, naozaj povedal: „Som pripravený podporiť zrušenie ypsilonu.“ No S. Pacherová „zabudla“ citovať druhú časť tejto vety: „vedomujem si však aj riziká tohto kroku“. To hovorí o jej autorskej morálke. Ešte nechutnejšie sú jej „analogie“ s čínskou revolúciou a s komunikáciou opíc. A jej „výklad“, že jazykovedci, ktorí nemajú problém so zrušením ypsilonu, chcú jazyk (alebo seba?!) prispôbiť „hľupákom, ktorí nie sú schopní naučiť sa zopár gramatických pravidiel a poučiek“, svedčí o úbohosti jej argumentov. K tomu dodávam, že naša autorka by si mala zopakovať stredoškolskú látku o rozdieloch medzi „gramatickým pravidlami a poučkami“ a pravopisnými princípmi. Svoj zdvihnutý prst by teda mala namieriť najprv na seba a na svoje elementárne vedomosti o jazyku.

Aj preto možno konštatovať, že za hranice všeobecného rozhľadu S. Pacherovej sa zrejme dostal aj známy fakt, že v priebehu minulého storočia – pravdaže, aj v spomínanej odbornej diskusii pred štyridsiatimi rokmi – sa za zrušenie ypsilonu zasadzovali najvýznamnejší slovenskí jazykovedci. Ako svoj celoživotný cieľ, ktorý sa mu nepodarilo dosiahnuť, si zrušenie ypsilonu stanovil prof. Ľudovít Novák, vynikajúci slovenský jazykovedec, významná osobnosť európskej jazykovedy. Od druhej polovice 20. storočia mali v tomto smere jednoznačné stanovisko ďalší významní slovenskí jazykovedci, ako napríklad prof. E. Pauliny, prof. J. Horecký, prof. J. Oravec, prof. J. Matejčík, Dr. A. Jánošík, Dr. L. Dvonč, Dr. G. Horák a mnohí ďalší.

Túto ideu podporovali aj didaktici slovenského jazyka a pridali sa k nej viacerí pedagógovia a psychológovia. Pravdaže, jednoznačný bol postoj väčšiny učiteľskej obce.

Môžem ubezpečiť S. Pacherovú, že čelných predstaviteľov slovenskej jazykovedy vtedy neinšpirovala „zúriaca“ čínska revolúcia. Zároveň ju môžem uistiť, že títo „reformátori“ návrhmi na zrušenie ypsilonu nesledovali cieľ sprimitívniť slovenský jazyk tak, že by Slovákom stačili pri komunikácii citoslovčia „Hhh – Hhh“, pričom by ešte použili „zopár kývavých pohybov“.

S. Pacherová sa aj citovaným článkom opätovne priradila k autorom, ktorí s bohorovnou istotou, ale pritom nekompetentne a vlastne klebetnícky šíria poveru o jazyku a jazykovedcoch, a tak zavádzajú verejnosť. Možno ju trochu sklamem – v týchto bohumilých aktivitách jej nepatrí prvenstvo.

Pred rokmi sa pestovala povera, ktorá sa občas oživuje aj dnes, že totiž tvorcami jazyka sú jazykovedci. Verejnosť sa vtedy dlho rozčuľovala, na jazykovedcov zvolávala hromy-blesky, lebo vraj namiesto zaužívaných pomenovaní vymýšľajú nové slová, ktoré potom vnucujú používateľom jazyka. Aj na mňa sa obracali viacerí známi i neznámi s otázkou, prečo by sa malé dieťa, ktoré ešte nevie chodiť, malo volať *lezúň* (vraj od slovesa *liezť*) a prečo by sa zaužívané slovo *pohovka* (prípadne *gauč* alebo aj zastarávajúce *diván* a *kanapa*) malo nahradiť slovom *hovník* (zrejme od slovesa *hovieť si*). Niektorí nezabudli dodať, či jazykovedci nemajú užitočnejšiu robotu. A pritom jazykovedci nemali s „vytvorením“ týchto slov nič spoločné. Skôr bude pravda, že ich z recesie vymyslel nejaký vtipný človek, ktorý sa pohral so slovotvornými možnosťami jazyka, a jeho výtvor sa potom prisúdil jazykovedcom.

Preto sa najprv pristavme pri dôvodoch, prečo treba odmietnuť poveru, že jazyk tvoria jazykovedci. Jazyk je kultúrno-historický fenomén, ktorý sa utváral a zdokonaľoval rečovou činnosťou jeho nositeľov. A tak platí, že skutočnými tvorcami jazyka i nositeľmi jeho perspektívnych zmien sú používatelia jazyka, ktorí sa v konkrétnych komunikačných situáciách dorozumievajú prostredníctvom ústnych a písomných jazykových prejavov. Takto sa formoval, vyvíjal a rozvíjal aj slovenský národný jazyk. Odborná jazykovedná aktivita lingvistov sa uplatňuje predovšetkým pri kodifikovaní (uzákoňovaní) spisovného jazyka. Nebolo to inak ani v prípade slovenské-

ho spisovného jazyka. Najprv ho kodifikoval Anton Bernolák. Jeho kodifikácia sa však neujala. Štúrova kodifikácia, ktorá bola upravená hodžovsko-hattalovskou reformou, sa v základných črtách uplatňuje dodnes. A teda v minulosti i dnes jazykovedci skúmajú jazyk v jeho historickom vývine. Osobitnú pozornosť pritom venujú zisťovaniu a opisu jeho súčasného stavu, jeho norme. Sledujú pritom aj situáciu v úze, v konkrétnej rečovej praxi jeho používateľov. Takto zisťujú aj vývinovú dynamiku jazyka.

Ďalšou rozšírenou poverou je predstava, že pravopis je najdôležitejšia zložka jazyka. S. Pacherová ide ešte ďalej: pravopis stotožňuje s jazykom. Vyzýva pánov „reformátorov“, aby sa spamätali („dajte to konečne do poriadku“), aby nerušili ypsilon. Objavne pripomínajúc, že „ľudoopi predsa kedysi pradávno písať ani nepotrebovali“, pateticky pouča jazykovedcov: „Načo teda toľký prepych – ponechávať ktorémukoľvek jazyku pečať vznešenosti, jedinečnosti, pestovať si ho, približovať ním umenie Shakespeara, Dostojevského, Hemingwaya, Sládkoviča, Wericha“.

Prisudzovať pravopisu „toľký prepych“ je nielen naivné, ale najmä hovorí o intelektuálnej úrovni autora a o stupni jeho elementárnych vedomostí. Aj maturant by mal vedieť, že pravopis a jazyk sú sice formálne späté kategórie, no zároveň je medzi nimi zásadný rozdiel, a preto ich nemožno stotožňovať. Analogicky možno povedať, že sú vo vzťahu hĺbková podstata javu – jedna z možností jeho formálnej prezentácie. Jazyk je kategória sui generis. Jeho existencia a jeho diferencované funkčné možnosti nie sú podmienené tým, že informáciu uloženú v aktuálnom texte možno fixovať graficky, a tak ju uchovať pre neprítomného adresáta.

Jazyk je dokonalá sústava výrazových prostriedkov, pomocou ktorých v priestore jazykových prejavov vyjadrujeme svoje myšlienky a city. Je to zmysluplne štruktúrovaný systém, ktorého prvky sú navzájom zviazané vzťahom podobnosti a odlišnosti. Keďže tieto prvky majú svoj obsah a formu, význam a výraz a zároveň sú funkčne, štylisticky odtienené, existencia jazyka a jeho uvedomené poznanie umožňuje realizovať medziľudskú komunikáciu. V tomto zmysle platí, že jazyk ako prostriedok komunikácie je vo svojej podstate základom ľudskej spolupatričnosti a ľudskej súdržnosti. V tom je zásadný rozdiel medzi ľudskou spoločnosťou a tlupou ľudoopov.

Pravopis je iba súbor pravidiel, ako pomocou grafických znakov písomne zachytiť jazykový prejav. Je to teda len forma existencie písomného jazyko-

vého prejavu. Dnes totiž môžeme ústny jazykový prejav zachytiť (fixovať) aj iným spôsobom (magnetofónový záznam, kazeta, disketa a pod.).

Jazyk ako zmysluplne štruktúrovaný systém sa v priebehu stáročí vyvíjal a aj dnes sa vyvíja podľa vlastných vnútorných zákonitostí. Tieto zákonitosti možno síce objavovať, ale ani jazykovedci ich nemôžu zásadným spôsobom ovplyvňovať alebo dokonca meniť. Pravopisné pravidlá sú v podstate vecou konvencie (dohody). Preto z času na čas môže dôjsť k menším alebo aj väčším reformám pravopisu. Keďže zvyk je železná košeľa, každá pravopisná zmena spravidla vyvolá negatívne reakcie časti verejnosti.

Ako vieme, verejnosť citlivo reagovala aj na výraznejšiu reformu slovenského pravopisu v roku 1953. Pokiaľ ide o ypsilon, dnes už zrejme nikto nesmúti za tým, že v základnom tvare minulého času sa ním nerozlišuje kategória rodu (*chlapci robili – ženy robily – deti robily*); iba môj počítač sa trochu znepokojil a slovo „*robily*“ mi označil červenou čiarou. Sotva sa nájde niekto, čo by tvrdil, že sa tým znížila vznešenosť a jedinečnosť nášho jazyka. Čitatelia aj po tejto reforme môžu v plnom rozsahu precitovať emocionálno-estetickú silu tvorivých výsledkov našich a svetových majstrov slova. Len škoda, že veľká väčšina stredoškolákov, ba aj vysokoškolákov ich autenticky nepozná, lebo ich diela nečíta. Bez ohľadu na ypsilon.

Ved' práveže ypsilon! Naši školáci – ako som sa mal možnosť viackrát presvedčiť – dokážu spamäti odrecitovať vybrané slová, ale pri písaní diktátov alebo pri tvorbe akéhokoľvek jazykového prejavu si na ne akosi nedokážu spomenúť. Mnohých problém ypsilonu prenasleduje aj po skončení školy. Spomínajú si naň ako na nočnú moru. Len ako kuriozitu v tejto súvislosti uvádzam, že počas krátkeho pôsobenia na strednej škole som mal študenta, ktorý diktáty písal na tridsiatku. Bol to paradox, lebo z našej a svetovej literatúry vedel ako čitateľ viac než celá trieda dokopy. Napriek tomu pravopis ypsilonu ignoroval. Ja som zas ignoroval predpisy a onoho študenta som zo slovenského jazyka a literatúry napriek množstvu tzv. veľkých chýb, za ktoré sa považoval hlavne ypsilon, hodnotil jednotkou. Dnes je to univerzitný profesor a významný slovenský vedec. A ja som sa ho dodnes nestihol opýtať, či si už zamiloval ypsilon, alebo či je za jeho zrušenie.

Ďalšia rozšírená povera, o ktorú sa zrejme opiera aj stotožňovanie jazyka s pravopisom, súvisí s tým, že sa nevidí a neakceptuje rozdiel medzi ústnym a písomným prejavom. Z genetického a historického hľadiska je totiž prvot-

ná ústna podoba jazyka. V prvých fázach vývinu dvoch vzájomne spätých systémov – jazyka a spoločnosti – sa ľudia dorozumievali iba ústne. Takto si bezprostredne odovzdávali informácie, ktoré boli dôležité z hľadiska ich každodennej existencie. Nahlas realizovaný prejav zanikal vzápätí po svojom vzniku. Isteže, v neúplnej podobe sa informácia vyslovená ústne mohla uchovať v pamäti a odovzdať ďalej. Ľudský mozog však nie je schopný na dlhý čas uchovávať veľké množstvo informácií uložených v ústnych jazykových prejavoch. A hoci ľudské spoločenstvo v týchto prvých fázach svojho sociálneho a jazykového vývinu nemalo ešte súbor grafém ani pravidiel na ich spájanie, a teda ľudia nedokázali svoje prejavy zaznamenať (fixovať) v písomnej podobe, určite sa nedorozumievali zhlukom neartikulovaných zvukov, ako hororovo pripomína S. Pacherová. Už pred vynájdením písma sa odlišovali od ľudoopov!

Pravdaže, nemožno popierať, že vynájdenie písma a stanovenie pravidiel na grafické zaznamenávanie nahlas vyslovených alebo myslených prehovorov bola významná zmena v dejinách ľudstva. Práve tieto dohodnuté (konvenčné) pravidlá na zachytenie jazykového prejavu v písomnej podobe umožňovali bezporuchovú písomnú komunikáciu. Takto sa informácia v relatívnej úplnosti dostávala aj k neprítomnému adresátovi. Ako vieme, súhrn týchto všeobecne platných a záväzných pravidiel o správnom zapisovaní jazykového prejavu sa nazýva pravopis (ortografia). Pri ich štruktúrovaní sa uplatnili tzv. pravopisné princípy, a nie gramatické pravidlá a poučky, ako nás pouča S. Pacherová. Gramatické pravidlá a poučky sa vzťahujú na jazyk ako systém systémov.

Význam pravopisu vzrastá najmä v čase kodifikácie spisovnej formy národného jazyka. Spisovný jazyk sa totiž dominantne uplatňuje vo verejnej oficiálnej komunikácii, kde predovšetkým vznikajú písomné jazykové prejavy. S tým, pravdaže, súvisí posilňovanie významu písomnej podoby jazyka. Preto sa predpokladalo a predpokladá sa dodnes, že obsahovo-myšlienkové a jazykovo-kompozične kultúrne a kultivované prejavy budú aj pravopisne bezchybné.

V súvislosti s kodifikáciou slovenského spisovného jazyka a v súvislosti s uplatňovaním pravopisných princípov je dôležité, že Bernolák a Štúr nemajú v sústave pravopisu ypsilon. Dôsledne uplatnili foneticko-fonologický princíp. Vychádzali pritom z názoru, že historický výslovnostný rozdiel medzi mäkkým *i* a ypsilonom sa v súvekej rečovej praxi už neuplatňuje. Preto

nevideli dôvod, aby v tomto pravopisnom bode uplatnili historicko-etymologický princíp. Vychádzajúc z názoru, že pri *i/y* ide o jeden zvuk, Bernolák považoval za zbytočné tento zvuk označovať dvoma grafémami. Ľ. Štúr takisto dôsledne vychádzal zo zistenia, že vo výslovnosti nie je rozdiel medzi mäkkým *i* a tvrdým *y*, preto ich tiež označoval jednou grafémou. Súviselo to s jeho zásadou – piš, ako počuješ, a čo počuješ, napíš. V Nauke reči slovenskej napísal: „V našej reči ňjet žjadneho y. Tam kd’e Slováci s Poljakmi hraňičja, napr. v zadnej Orave počut’ eš’e vislovenja „y“, ale u inšich Slovâkov sa vonkoncom vjacej neslîcha.“

Pripusťme, že Bernolák a Štúr týmto svojim postojom k ypsilonu nemali v úmysle vrátiť slovenský národ na predpotopnú komunikačnú úroveň. V tom čase – našťastie – nezúrila ani čínska revolúcia. Možno teda zodpovedne tvrdiť, že Bernolákova kodifikácia a potom najmä Štúrov kodifikačný počin treba považovať za rozhodujúci medzník nielen vo vývine slovenského spisovného jazyka, ale aj vo vývine slovenského národného života, ktorý sa takto nasmeroval ku konštituovaniu moderného slovenského národa.

Ako však vieme, do diskusie o novom spisovnom jazyku sa zapojil M. M. Hodža, ktorý navrhoval, aby sa v pravopise uplatnil etymologicko-historický princíp. V záujme národného zjednotenia Ľ. Štúr neodmietol jeho romantizujúce názory. Isteže aj preto, že s viacerými sa stotožňoval M. Hattala. Normu tejto tzv. opravenej slovenčiny, ktorá v zásadných rysoch platí dodnes, zachytil M. Hattala v Krátkej mluvnici slovenskej (1852). Keby sa však nebolo modifikovalo pravopisné riešenie, ktoré presadzoval Ľ. Štúr, dnes by nikomu ani nenapadlo nariekať za pomyselným čarom vznešenosti a jedinečnosti slovenčiny, ktoré – ako sa domnieva S. Pacherová – jej vraj dodáva ypsilon.

A tak súhrnne zdôraznime:

1. Jazyk a pravopis sú dve odlišné kategórie. Existenčne sa navzájom nepodmieňujú. Ani geneticky, ani historicky, ani systémovo-štruktúrne, ani funkčne. Pravopis je len sústava pravopisných pravidiel, ktoré využívame pri zaznamenávaní aktuálneho jazykového prejavu pre neprítomného adresáta, prípadne ho formálne fixujeme pre budúcnosť.

2. Pravopis nie je podmienkou vznešenosti a jedinečnosti jazyka, ani základom kultúrnosti a kultivovanosti jazykového prejavu. Pri hodnotení úrovne písaného textu pravopis hovorí iba o vzdelanostnej úrovni pisateľa, a nie

obsahovo-tematickej a jazykovo-kompozičnej úrovni jazykového prejavu. Iná vec je, že nedodržiavanie konvenčne prijatých pravopisných pravidiel sa v kontexte jazykovej kultúry oprávnené hodnotí tiež kriticky.

3. Vznešenosť a jedinečnosť jazyka je uložená v jeho výrazovo-významovom bohatstve, ktoré má expedient k dispozícii, keď tvorí aktuálny text. Lexika, slová a slovné spojenia zabezpečujú vecnovýznamový pôdorys jazykového prejavu a prípadne ho aj emocionálne a esteticky odtieňujú. Morfológický subsystém poskytuje pravidlá na ohýbanie plnovýznamových slov. Syntax sa opiera o morfológické pravidlá, na základe ktorých autor spája tvary slov do vetných dvojíc (syntagiem) a tvorí jednoduché vety a jednoduché i zložené súvetia. Zároveň má expedient pri tvorbe konkrétneho prejavu k dispozícii prostriedky textovej väzby, ktoré mu umožňujú tieto nižšie jazykové jednotky spájať do vyšších, kompozičných celkov. Funkčnou synchronizáciou týchto výrazových prostriedkov vytvára funkčne zviazaný, uzavretý textový celok. Štruktúruje tak povrchovú úroveň textu, ktorá je reflexom jeho vnútorného, obsahovo-tematického ustrojenia. Jednou z foriem, ako text uchovať, je jeho fixácia v písanej podobe. Iba na to nám slúži pravopis. Ak text písomne nezaznamenávame, prípadne ho uložíme na technické (napr. masmediálne a iné) nosiče, dôležitý je aj fónický subsystém. Ten poskytuje hovoriacemu pravidlá o artikulácii hlások a hlások v prúde reči, definuje zásady slovenskej spisovnej výslovnosti a hovorí o funkčnom uplatňovaní jazykovo-intonačných prostriedkov.

4. Reforma pravopisu nie je vecou jazyka. Jej prípadnou realizáciou jazyk nestratí svoju systémovo-štruktúrnú a funkčnú podstatu ako komunikačný (dorozumievací) a kognitívny (poznávací) prostriedok. Reforma pravopisu ypsilonu je predovšetkým finančný, a nie jazykový problém. Jej uskutočnenie zároveň predpokladá priaznivú kultúrno-politickú klímu. A keďže by pritom šlo aj o závažný spoločenský akt, treba mať na zreteli aj možné subjektívne (emotívne) reakcie jednotlivcov i niektorých spoločenských vrstiev (skupín). Ak to zosumujeme, vyjde nám, že v tomto čase zrejme ešte nedozreli podmienky na predpokladanú radikálnu reformu pravopisu.

Rod a skloňovanie mena a názvu Amenmária

JÁN KAČALA

Pripisujem prof. Vincentovi Blanárovi pri príležitosti jeho 85. narodenín.

Meno *Amenmária* patrí hrdinovi rovnomenného románu s podtitulom *Samí dobrí vojaci* od Ladislava Ťažkého, ktorý po prvý raz vyšiel vo vydavateľstve Smena roku 1964. Už pri vyjdení tento názov – podľa autorovho svedectva – popredný literárny kritik a historik Alexander Matuška označil za čudný. Vo svojom vyjadrení zároveň vystihol jazykovú problematiku názvu: „Počúvajte ma, Ťažký! Prečítal som si vašu či vášho A-men-máriu. Čudný názov. Ešteže sú tam aj samí dobrí vojaci.“ (L. Ťažký: Literárne vrásky. Bratislava 1996, s. 92)

O vzniku mena – prezývky – *Amenmária* sa môžeme dozvedieť z viacerých miest priamo z textu románu. Napríklad na s. 159 na začiatku 5. kapitoly, nesúcej rovnaký názov ako celý román, autor píše: *Stotník Michal Skaličan, prezývaný Amenmária, sedí s nohou preloženou cez koleno za písacím stolom a číta situačnú správu pre MNO*. O tri strany ďalej sa o prezývke *Amenmária* dozvedáme ešte viac: *Desiatnik Matúš Zraz robí stotníkovi Amenmáriovi (tak volajú Skaličana na oddelení, ktoré vedie, tak ho volá celá štábná rota i dôstojníci zo štábu I. pešej slovenskej divízie) trocha starostí*. Motívom pri vzniku označenia stotníka Michala Skaličana prezývkou *Amenmária* nepochybne bolo to, že výraz *amenmária* často používal vo svojej reči v platnosti citoslovca ako nadávku či zahrešenie. Na utvorenie živeho mena sa tu teda využil ako charakterizačný prvok obľúbený a často používaný vyjadrovací prostriedok tejto postavy. Uvedieme aspoň dve ukážky z románu: „*Dvakrát hlásili, že do Žiliny bol poslaný eskortou...*“ „*Eskortou? Amenmária...! Pekný kvietok. Opýtať sa tretí raz, žiadať posudok a všetko, čo treba. Ako to, nadporučík, že neviete, čo treba? Amenmária! Budeme sa spolu učiť predpisy!*“ (s. 160) – „*To viem, amenmária! Nadporučík, vy ste dnes nechápavý! Od akej chazajky?*“ (s. 161)

V kontexte sa meno *Amenmária* v Ťažkého rovnomennom románe upotrebuje takto: *Amenmária si sadol na roh rozheganého stola, hodil pred nadporučíka situačné hlásenie pre MNO a vzal si spisy, ktoré mu chcel nadporučík priniesť podpísať*. (s. 160) – *Amenmária vošiel do svojej kancelárie*. (s. 162)

- *Vo dverách zastal tučniačik, vykrmený pucák stotníka Amenmáriu.* (s. 163)
- *Pomáha jej upratať, nakupuje na bazári, pravdaže, za svoj a Amenmáriov cukor, a teraz prestane v najlepšom. Všetko bolo zbytočné? Tento Amenmária má nos ako policajný pes...* (s. 164)

Z uvedených príkladov vidno, že meno *Amenmária* sa tu používa ako mužské osobné meno, je teda mužského rodu a podľa svojho zakončenia na *-a* patrí do skloňovacieho typu hrdina. Tieto dve skutočnosti tu pripomínáme najmä preto, že sme sa stretli dokonca v textoch samého autora so skloňovaním tohto mena v súhlase s menom zahrnutým v druhej časti tohto zloženého slova, t. j. so ženským menom *Mária*. Ide o tento doklad z citovanej knihy *Literárne vrásky s podnadpisom Spomienkové eseje* (s. 100): *Nedozvedel som sa, čo si Matuška myslel o Křdli divých Adamov, nepriamom pokračovaní Amenmárie, alebo o priamom pokračovaní Amenmárie, o Evanjeliu čatára Matúša. Matuška totiž zomrel skôr (1977), ako Evanjelium vyšlo (1984). Ďalšie dva doklady čerpáme zo zborníka Osobnosť a dielo Ladislava Ťažkého v literárnohistorických a spoločensko-historických súradniciach druhej polovice 20. storočia (Banská Bystrica 2005); v rámci svojej state Letokruhy života v súradniciach literárnych diel vpečatených v osídlach času autor J. Lomenčík cituje tieto autorove výroky: Keď som v Amenmárii charakterizoval slovenských vojakov cez charakter, tu [v hre V páse zlomená – poznámka J. K.] som to isté chcel spraviť aj s Nemcami. (113 – 114) – Svedčí o tom jej poprava [ide o knihu – poznámka J. K.], pochovávanie (spolu s Amenmáriou, Křdlom a Pivnicou plnou vlkov) a ich spoločné zmŕtvychvstanie.* (s. 122)

Tým je spomínaná jazyková problematika názvu a mena *Amenmária* už posunutá do konkrétnosti; základná otázka však stojí stále tak, ako to v citáte na začiatku nášho textu bol vystihol Alexander Matuška, t. j. či toto meno mužskej osoby je mužského rodu a skloňuje sa teda podľa svojho zakončenia tak ako iné mužské mená či slová so zakončením na *-a*, alebo v tomto mene mužskej osoby treba rešpektovať jeho zloženie z pôvodných častí *amen* a *Mária*, resp. *mária* a skloňovať ho v súhlase so skloňovaním ženského mena *Mária*, t. j. podľa skloňovacieho typu *ulica*. K tejto otázke sa pridružuje aj možná druhá otázka, či totiž netreba rešpektovať spomínanú možnú autorskú dikciu a rozlišovať medzi menom *Amenmária* ako menom hrdinu a názvom románu *Amenmária* utvoreným podľa tohto mena. V citovaných príkladoch je

to totiž naozaj tak, že v dokladoch z textu románu sa meno *Amenmária* chápe ako meno mužského rodu, kým v ostatných dokladoch ide o názov románu, síce zhodný s menom hrdinu, ale chápaný či aspoň skloňovaný ako meno ženského rodu. Túto druhú otázku však napriek istej (možno iba zdanlivej či náhodnej) opore o citované doklady môžeme vylúčiť ako čisto špekulatívnu, lebo ťažko možno prijať predstavu, že by sa to isté meno raz chápalo ako meno mužského rodu a inokedy (ako názov literárneho diela zhodný s menom literárneho hrdinu) ako meno ženského rodu.

V ďalšej časti výkladu sa sústreďíme na čisto jazykový rozbor slova *amenmária* a mena (a názvu) *Amenmária*. Ako sme už naznačili, ide o zložené slovo s platnosťou citoslovca. Prvou časťou tohto zloženého slova je výraz *amen*, ktorý ako samostatné slovo je hebrejského pôvodu a v Krátkom slovníku slovenského jazyka (4. vyd., 2003) sa spracúva v jednej heslovej stati ako slovnodruhovú homonymum, t. j. predovšetkým ako citoslovce s náboženským významom „záverečné slovo kresťanských modlitieb a liturgických formúl“ a potom ako podstatné meno stredného rodu používané ako nesklonné s hovorovým a expresívnym zafarbením a s významom „koniec“, napríklad vo vyjadrení *už je s ním amen*. Z toho, že sa v slovníku hodnotí ako hovorové a expresívne, možno usúdiť, že prekonal úzke hranice náboženského termínu či náboženského výrazu a stalo sa živou súčasťou spisovnej slovenčiny v jej hovorovej podobe. Preto nemožno pokladať za nič mimoriadne ani to, keď sa stalo aj súčasťou rozoberaného citoslovcového výrazu *amenmária*. Hovorový príznak pri tomto substantívnom význame zachytáva už Slovník slovenského jazyka vo svojom 1. diele (1959), no tento slovník nehodnotí slovo *amen* v základnom použití ako citoslovce.

Náboženský pôvod možno predpokladať aj pri druhej časti tejto zloženiny: keďže sa aj iné slová a výrazy z náboženskej oblasti využívajú ako nadávky či zahrešenia, t. j. zo slovnodruhového hľadiska majú platnosť citosloviec, aj pri tomto výraze sa v jeho druhej časti siahlo za citoslovcom majúcim pôvod v biblickom mene *Mária*. Tak vznikla zloženina *amenmária* ako amorfný a neohybný výraz, v ktorého druhej časti nastala deonymizácia alebo apelativizácia, lebo vlastné meno *Mária* ako samostatné citoslovce aj ako súčasť zloženého citoslovca *amenmária* stratilo svoj onymický status. To je dôležitý výrazný znak novoutvoreného výrazu.

Keďže sa výraz *amenmária* ako nadávka či zahrešenie stalo charakteristickou súčasťou reči jedného z hrdinov citovaného románu Ladislava Ťažkého, procesom onymizácie (bližšie pozri Blanár, 1996, s. 27 n., a najmä Blanár, 2005, s. 24) sa z tohto citoslovca stalo živé meno tohto hrdinu a podľa mena hrdinu autor nazval aj svoje románové dielo ako *Amenmária*. Ako ukazuje V. Blanár v citovanej stati (2005, s. 22 n.), apelatíva slúžiace ako východisko onymizácie, t. j. procesu konštituovania vlastného mena zo všeobecného pomenovania, svojou jazykovou stavbou bývajú veľmi pestré, ale jednako citoslovca ako apelatívny základ osobných mien sa nevyskytujú tak pravidelne a tak často. To možno pokladať za významný lingvistický a onomastický znak rozoberaného mena.

Na základe doterajšieho rozboru citoslovca *amenmária* a vlastného mena *Amenmária* možno poukázať aj na neobyčajne úzku zviazanosť apelatívnej (všeobecnej) a onymickej (propriálnej) časti slovnej zásoby, na neprestajný proces prechodu jednotlivých prvkov z jednej časti lexiky do druhej; to priam nepochybniteľne potvrdzuje príslušnosť onymickej lexiky (vlastných mien) do slovnej zásoby jazyka ako celku.

Napokon sa v našej stati vraciame k naznačenej morfologickej problematike pri vzniku onymického prvku.

„Pre morfológiu vlastných mien je dôležité, že každá jazyková forma používaná v platnosti vlastného mena získava povahu substantíva, t. j. zaraďuje sa do istej paradigmy“ (Blanár, 2005, s. 22 – 23). Týmto konštatovaním sa dostávame k podstate jazykového problému, ktorý sme naznačili už na začiatku nášho príspevku, t. j. toho, či meno *Amenmária* treba hodnotiť podľa toho, že označuje mužskú osobu, alebo podľa toho, že vo svojej druhej časti zahŕňa pôvodné ženské meno *Mária*. Činiteľ spomínaný na druhom mieste je nepochybne závažný a podporuje ho aj to, že pri forme *Amenmária* ako živom mene znova máme do činenia s označením osoby, prípadne s osobným menom (hoci mužským). Na druhej strane tento formálny jazykový činiteľ nie je pri zaraďovaní sa mena do paradigmy rozhodujúci; ako ukazujú mnohé iné prípady, keď vlastné meno mužskej osoby pochádza z pomenovania ženského rodu (napríklad *Breza, Dolina, Dolinka, Lipa, Hrabina, Hromada, Straka*), procesom onymizácie nadobúda rozhodujúci význam onymická sémantika daného mena či názvu a meno sa zaraďuje do príslušnej paradigmy na základe toho, že je ozna-

čením osoby mužského pohlavia. V súhlase s takýmto zaradením sa teda mení príslušnosť daného mena ku skupine substantív podľa gramatického rodu a vymieňa sa jeho skloňovacia paradigma, t. j. sústava skloňovacích prípon v jednotlivých pádoch: z podstatného mena ženského rodu sa onymizáciou stáva podstatné meno mužského rodu; to v plnom rozsahu platí aj o mene (a názve) *Amenmária*.

Podľa toho aj meno *Amenmária* ako označenie mužskej osoby sa zaraďuje do paradigmy mužských substantív a konkrétne do skloňovacieho typu *hrdina*. Medzi menom románového hrdinu a názvom románu podľa jeho mena nie je z jazykového hľadiska rozdiel, aj v názve románu teda meno *Amenmária* zostáva označením mužskej osoby a menom v mužskom rode.

Z hľadiska signalizácie rodového zaradenia v dokladoch, ktoré sme citovali z románu *Amenmária*, sú relevantné všetky uvedené príklady: v spojeniach so slovesom v základnom tvare minulého času (*Amenmária si sadol*; *Amenmária vošiel*), ako aj s ukazovacím zámenom tento (*tento Amenmária*) a so všeobecným podstatným menom (*robiť starosti stotníkovi Amenmáriovi*) sa jednoznačne ukazuje, že meno *Amenmária* sa chápe ako mužské podstatné meno. Z hľadiska signalizácie zaradenia do skloňovacieho typu je relevantné spojenie *vykrmený pucák stotníka Amenmáriu* (t. j. nie *Amenmárie*), lebo ide o zakončenie genitívu singuláru na *-u* pri skloňovacom type *hrdina*.

A napokon z hľadiska signalizácie rodového zaradenia skúmaného mena je dôležitá forma *Amenmáriov cukor* ako príklad na privlastňovacie prídavné meno: príponou *-ov* sa totiž tvoria privlastňovacie prídavné mená od mužských osobných mien alebo od pomenovaní mužských osôb.

Naproti tomu citované tvary svedčiacie o tom, že meno *Amenmária* sa chápe ako meno ženského rodu (*pokračovanie Amenmárie*; *charakterizoval som v Amenmárii*), sú kontextuálne osihotené a neopierajú sa o nijaké syntagmaticky spojené prídavné meno alebo sloveso, možno práve preto sa vymykajú pravidelnému systémovému zaradeniu.

LITERATÚRA A PRAMENE

BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.) Bratislava: Veda 1996. 251 s.

BLANÁR, Vincent: Morfológické kategórie vlastných mien. In: Jazykové kategórie v teórii a praxi. Red. J. Kačala. Bratislava: Univerzita Komenského 2005, s. 21 – 52.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s.

LOMENČÍK, Július: Letokruhy života v súradniciach literárnych diel vpečatených v osídlach času. In: Osobnosť a dielo Ladislava Ťažkého v literárnohistorických a spoločenskohistorických súradniciach druhej polovice 20. storočia. Zostavovateľka K. Krnová. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela 2005, s. 100 – 154.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959. 816 s.

ŤAŽKÝ, Ladislav: Amenmária. Samí dobrí vojaci. Bratislava: Smena 1964. 600 s.

ŤAŽKÝ, Ladislav: Literárne vrásky. Spomienkové eseje. Bratislava: Národné literárne centrum 1996. 167 s.

KS

DISKUSIE

Iba nedorozumenie?

KLÁRA BUZÁSSYOVÁ

V Kultúre slova (2005, roč. 39, č. 5, s. 293 – 295) je publikovaný príspevok I. Masára s názvom *Viem ťa?*, v ktorom sa autor kriticky vyjadruje k použitej väzbe. Argumentácia proti tomuto pesničkovému úryvku ide podľa nášho názoru do značnej miery mimo merita veci. Má základ v niekoľkých autorových tvrdeniach, ktoré pokladáme za problematické, vedúce k nedorozumeniu. Mohli by tak pôsobiť na čitateľa nechtiac skôr zavádzajúco, než spĺňať želaný cieľ autora i časopisu – prispieť k zvyšovaniu jazykovej kultúry používateľov slovenčiny. Našími poznámkami chceme poukázať na to, v čom je podľa nášho názoru potrebné uviesť argumentáciu v citovanom príspevku na pravú mieru.

Prvé nedorozumenie sa týka chápania anafory ako výstavbového jazykového prostriedku v umeleckom texte vôbec a v populárnej piesni osobitne. Poznaniu zákonitostí tvorby textov populárnej piesne protirečí prvá zovšeobecňujúca veta, ktorú čítame u I. Masára, že nápadnou črtou niektorých populárnych piesní je *zneužívanie anafory*, t. j. opakovanie hudobného motívu alebo časti piesne a tým opakovanie konkrétneho segmentu. O zneužívaní hovorí I. Masár preto, lebo tu vidí samoúčelné, nefunkčné opakovanie jedného a toho istého segmentu („do omrzenia“), pričom mnohonásobné opakovanie jedného textového segmentu (netvorivosť v obsahu) neplní podľa neho v rozoberaných populárnych piesňach ani estetickú funkciu, ktorú má anafora a ďalšie štylistické a jazykové prostriedky z hľadiska výstavby celého textu.

Lenže autori textov populárnych piesní ovládajúci „svoje remeslo“ vedia, že pôsobivosť populárnej pesničky, ktorá aspiruje na to, aby sa stala skutočne úspešnou, aby sa stala hitom (s popredným umiernením v rebríčk-

koch úspešnosti), stojí práve na tom, že je v nej často jednoduchý, prostý text, ktorý však obsahuje nejakú pôsobivú zaujímavosť, zaujímavý detail. Môže to byť nejaká pekná myšlienka v spätosti s pôsobivým, nápadným či ozvláštnujúcim výrazovým prvkom (prvkami). Aby však to, na čom populárna pieseň stojí, bol poslucháč schopný čo najľahšie vnímať, aby pesnička, text aj hudba v jednote, čo najskôr (najlepšie už pri prvom počutí) na poslucháča zapôsobili, jej nosný, kľúčový textový úryvok sa v nej musí spravidla niekoľkokrát opakovať. Opakuje sa preto, či aj preto, lebo texty populárnych piesní sú určené aj na individuálne vnímanie, ale najmä sú vyrábané na masového poslucháča (poslucháčov často v halách pre niekoľkotisíc ľudí). Opakujúce sa segmenty sú jedným z predpokladov a súčasťou komunikačnej úspešnosti populárnej pesničky. Preto nepokladáme za vhodné hovoriť tu o zneužívaní opakovania (toho istého). Asi nie je ani vhodné merať (z hľadiska kvantitatívnej stránky) opakovanie ako výstavbový princíp v texte populárnej piesne a mechanicky ho porovnávať s opakovaním, anaforou, povedzme v inom umeleckom žánri, napríklad v básňach (mimo sféry populárnej hudby). I keď sa totiž báseň recituje alebo číta aj na verejnosti, čitateľ milovník poézie ju vníma najlepšie, keď je s ňou sám doma. Nezabúdame, pravdaže, na to, že vnímanie všetkého zo širokej oblasti umenia a umeleckej komunikačnej sféry má subjektívny vkusový rozmer, a to tak na strane autora, ako aj na strane adresáta.

Problematickosť zamerania kritiky I. Masára proti mnohonásobnému opakovaniu textového úryvku *viem ťa*, ktorý sa opiera o gramatickú väzbu *vedieť koho*, v slovenčine nenáležitú, nespisovnú, vidíme v tom, že textový segment *viem ťa* sa z jazykovedného hľadiska zaraďuje medzi okazionalizmy, okazionálne väzby, útvary patriace do skupiny príležitostného tvorenia slov (ale aj jednotiek iných jazykových rovín, teda príležitostne utvorených morfológických tvarov slov, väzieb a pod.). Príležitostné slová sú nové slová, ktoré vznikajú naozaj príležitostne v procese tvorenia textu, spravidla na jedno konkrétne použitie, podmienené kontextom. Jazykovedci preto odčlenili osobitnú skupinu okazionalizmov od neologizmov, lebo sa viacerými konštitutívnymi vlastnosťami od nich odlišujú. Okazionalizmy charakterizuje príslušnosť k reči, k individuálnemu autorovi, neuzuálnosť na rozdiel od neologizmov ako nových slov, ktoré sú (časom sa stanú) jednotkami jazykového systému s celospoločenskou platnosťou. Aj keď sa jednotliví

autori odlišujú v počte vlastností, ktoré sú pre okazionalizmy záväzné, v súvislosti s týmto príspevkom azda stačí uviesť najdôležitešie vlastnosti: utvorenosť v reči, nereprodukovanosť, funkčná jednorazovosť, expresívnosť, častá nenormatívnosť. Pôvodcovia príležitostných slov – spisovatelia, autori publicistických textov, aj autori iných textov tvoria okazionálne (slovo tvorne motivované, teda odvodené) slová (zriedkavejšie tvary, väzby) často tak, že nimi vedome porušujú v niektorej zložke jazykovú normu (preto niektorí bádatelia nazývajú okazionalizmy deformačnými neologizmami; porov. K. Buzássyová: *O vzťahu potenciálnych a príležitostných odvodených slov k jazykovej norme*. In: *Z teórie spisovného jazyka*, 1979, s. 124 – 127; *Okazionálna slovo tvorba ako indikátor synchronnej a diachronnej dynamiky*. In: *Metódy výskumu a opisu lexiky slovanských jazykov*, 1990, s. 56 – 63). Porušenia zákonitostí jazykovej normy sú spravidla funkčné, autori nimi sledujú ozvláštnenie, účinnejší spôsob vyjadrenia. Hoci niektoré vlastnosti okazionalizmov majú stupňovitý charakter, neplatia absolútne, a preto teoreticky ani nie je celkom vylúčená možnosť prechodu od okazionalizmov z reči (parole) do jazykového systému (napríklad niektoré novotvary Alexandra Matušku), okazionalizmy principiálne na tento prechod neašpirujú. Preto keď ich autori utvoria, nemožno o nich tvrdiť, že ich tým nanucujú do spisovného jazyka. Ako príklad okazionalizmov z inej oblasti jazyka ako zo slovo tvorby (kde sú okazionalizmy najčastejšie) môžeme uviesť ironicko-žartovný okazionalizmus *traja Gráciovia* utvorený Vojtechom Mihálikom (*O kráse básnikov. Zbierka Impertinencie a iné smútky*). Pomenovanie autor utvoril v jedinečnom kontexte a iba preň. Z kontextu vyplýva, že označuje básnikov Reisela, Mihálika a Hupku: *Reiselova žena Gita / keď ju manžel rozčertí / poumýva mu hlavu: / Ty si ten najšikaredší slovenský básnik ... Popravde ťažko by sme hrali troch Gráciov / v nádeji na jablko z dlane švárnej pastierky*. Aby sme sa priblížili k nášmu problému, uveďme aj príklad okazionálnej väzby, okazionalizmus básnika a dramatika Viliama Klimáčka zo zbierky *Až po uši* (1988): *A budem myslieť na to / či by som už nemal / vymilovať syna*. Ide tu vlastne o slovo tvorno-syntaktický okazionalizmus so spoluúčasťou slovesnej väzby. Prekročením zákonitostí jazykovej normy v niekoľkých bodoch sa vytvára pôsobivá oscilácia výrazovej a významovej stránky (pomenovanie je pôsobivejšie ako konvenčné, uzuálne a normatívne *splodiť syna*).

V jazykovej kultúre sa vo vzťahu k textom umeleckej komunikačnej sféry už neraz konštatovalo, že autor môže v umeleckom texte v súlade so zámerom a funkciou príslušného textu (funkčne) použiť akékoľvek jazykové prostriedky (vrátane slangových výrazov, nárečových slov či iných nespisovných slov). Môže však použiť aj slová, slovné tvary, väzby či viacslovné pomenovania utvorené príležitostne na potrebu daného jedinečného kontextu. V princípe nejde len o bezprostredný, úzky (minimálny) jazykový kontext, ale aj o viazanosť takto utvoreného slova na všeobecný, širší kultúrny kontext daného jazykového spoločenstva. Nazdávame sa, že autor pesničky, ktorá je predmetom jazykovej kritiky I. Masára v príspevku, na ktorý reagujeme, použil nenormatívnu väzbu *viem ťa* vedome. Použil ju nie preto, že by nevedel, aké sú pravidelné, uzuálne, štandardizované väzby tohto frekventovaného slovesa, teda väzby *vedieť čo* (vo význame „disponovať niečím“), alebo že by nevedel, aká je spájateľnosť s vedľajšími predmetovými vetami, teda *vedieť* v súvetiach typu *viem, že...*, *viem, kedy...* atď. Vedome prekračuje normu zvyčajne ten, kto normu ovláda. Porušením normatívnej väzby autor dosahuje ozvlášťujúci (a zároveň do významu zasahujúci) účinok. Slovesná väzba je jav (formálnej) gramatiky so značným dosahom na lexikálny význam slova. Väzbu *viem čo* I. Masár doložil vetou z básne Milana Rúfusa *Modlitba za Slovensko: viem jedno miesto* (= poznám jedno miesto). Aj v tomto kontexte ide o mierne vybočenie z konvencionalizovaného vyjadrenia. I. Masár neuviedol bezprostredný či širší kontext kritizovaného segmentu *viem ťa*. Bez uvedenia kontextu (pri okazionálnych vyjadreniach veľmi potrebného) sa môžeme iba domýšľať, že vyjadrenie s väzbou *viem ťa* má významové asociatívne spoje s významami iných slovenských slovesných významovo blízkych či tematicky blízkych výrazov s touto väzbou: *viem ťa = poznám ťa*; *viem ťa = ľúbim ťa*; *viem ťa* môže u poslucháča vyvolať aj asociáciu s frazeologickým výrazom: *mám ťa (dobré) prečítaného/prečítanú*. Počet možných asociácií ako pomôcka k pochopeniu významu aj pôsobivosti daného vyjadrenia je subjektívne premenlivý, závisí od subjektu percipienta.

Záver. Ak má väzba *viem ťa* povahu príležitostne utvorenej väzby, neplatí o nej, že jej použitie je obchádzaním kodifikácie. Neplatí ani to, že (hoci aj v danom texte opakované) použitie tohto autorsky utvoreného výrazu by bolo adekvátne interpretovať ako nanucovanie väzby *vedieť koho* medzi prostriedky spisovného jazyka.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

O slovenských priezviskách

MILAN MAJTÁN

4. Priezviská podľa príbuzenských vzťahov

Zaujímavú skupinu tvoria priezviská utvorené z pomenovaní rodinných a príbuzenských vzťahov. Spomedzi nich azda najviac vzniklo zo slova *baba*, ale toto slovo malo oddávna aj význam „stará žena“ a viac ďalších rozličných významov, takže všetky priezviská s týmto slovným základom nemuseli byť motivované príbuzenským vzťahom. Zo slova *baba* vznikli priezviská *Baba, Babka, Babečka, Babenka, Babáč, Babák, Babiak, Babčák, Babej, Babiár, Babic, Babík, Babiš, Babo, Baboš, Babúch, Babula, Babuliak, Babulík, Babulica, Babuš, Babušek, Babušiak, Babušik* a i.

Oveľa menej priezvisk vzniklo zo slova *dedo*, napr. *Ded, Dedo, Dedák, Dedek, Dedík, Dedoš, Dedových*. Na Záhorí sa tento príbuzenský vzťah označuje slovom *stareček*. Preto priezviská *Stareček, Stariček* signalizujú aj pôvod ich nositeľov.

Priezviská utvorené zo slov *otec, tato, matka* sme nezaznačili, výnimkou je priezvisko z prezývky podľa modlitby *Očenáš*. Zo slova *mama* by mohli byť azda priezviská *Mamojka* a *Mamoň*. Podľa ďalších príbuzenských vzťahov vznikli priezviská ako *Synak, Synek, Sinčok, Synovec, Vnuk, Vnučák, Vnučko, Vnučka*. Priezviská *Vnenk, Vnenčák* súvisiace s apelatívom *vnuk* ukazujú na poľský (alebo goralský) pôvod.

Viac priezvisk vzniklo zo slova *brat*, napr. *Brat, Bratík, Bratek, Braček, Bračok, Bračík, Bratko, Bratka, Bratkovič, Brachna, Brachňák/Brachniak, Brachnovič*. Priezvisko *Bratovkin* však vzniklo zo slova *bratovka* „bratova žena, švagriná“, ktoré je známe iba na južnom strednom Slovensku v bývalom Honte a Novohrade. Zo slova *sestra* utvorené priezvisko *Sestrienka* je výnimočné.

Zo slova *zať* vznikli priezviská *Zať, Žec, Zaťko, Začko, Zaťka, Zaťovič, Zaťkuliak, Zaťura, Zetocha* a i. Priezvisko *Zetocha* sa vyskytuje častejšie na

Záhori, utvorené je dosť zriedkavou príponou *-ocha*. Zo slova *nevesta* utvorené priezvisko nepoznáme. Do tejto skupiny patria aj priezviská *Strýko*, *Strýčko*, *Stričko*, *Strýček*, *Ujec*, *Ujček*, *Ujčík*, *Svák*, *Svaček*, *Sváčík*, *Svat*, *Svatík*, *Svatko*, *Sviatko*, *Šógor*, *Švagrik*, *Švagerko*, *Švagrrovský* a i.

Ťažšie je hľadať pôvod priezvisk utvorených zo slov, ktoré už zo slovnjej zásoby slovenčiny ustúpili alebo ostali na samom jej okraji. K takýmto priezviskám patria napr. *Dever*, *Devera*, *Deverik*, *Faš*, *Faška*, *Faško*, *Zolvík* a *Zolovčík*.

Priezviská *Dever*, *Devera*, *Deverik* vznikli zo slova *dever*: Staré slovan-ské slovo *dever* označovalo príbuzenský vzťah „mužov brat“. V Historickom slovníku slovenského jazyka sa slovo *dever* uvádza dokladmi od polovice 16. storočia a s tromi významami: 1. „žene mužov brat, švager“; 2. „ženin otec, svokor“ s textom zo Starého zákona *Jakob pasol stado devera sveho*; 3. „otec mužovho alebo ženinho otca“ s dokladom z Kamaldulského slovníka *prosocer: mužovéhoh aneb ženinho otca otec, dever*.

Priezviská *Faš*, *Faška*, *Faško* majú pôvod v slove *faš*, ktoré patrilo takisto do príbuzenskej terminológie a pochádzalo z tureckého jazyka. Stará slovenčina ho poznala a v Historickom slovníku slovenského jazyka sa uvádzajú doklady z 15. a zo 16. storočia s významom „manžel ženinnej sestry, švagrinej“, teda dnes by sme povedali „švager“.

Starobylé slovanské príbuzenské termíny *zolva* a *zolvica* sa v Slovenskom slovníku z literatúry aj nárečí od M. Kálala, ktorý vyšiel r. 1924, uvádzajú s významami 1. „(nevydatá) švagríná, mužova sestra“ a 2. „synova alebo bratova žena“. Z nich vznikli priezviská *Zolvík* a *Zolovčík*.

Kmotrovský vzťah sa v slovenských nárečiach vyjadruje termínmi *kmotor*, *koma* a *kum*. Z nich sa utvorili priezviská *Kmotrik*, *Kmotorka*, *Koma*, *Komáček*, *Komačka*, *Koman*, *Kománek*, *Komančík*, *Kum*, *Kuma*, *Kumičák*, *Kumičík*, *Kumančík*. K nim možno priradiť aj priezviská *Kmoško* a *Kmošena*, ktoré vznikli pravdepodobne z expresívnych foriem slov *kmotor*, *kmotra* (*kmoch*, *kmochna*, *kmošna*), ktoré poznáme z poľštiny.

Priezvisko *Kmošena* v tejto podobe mohlo vzniknúť ako prezývka kdekoľvek na severozápadnom Slovensku. Takto, pomocou prípony *-ena*, sa na západnom Slovensku prechylujú priezviská, tvoria expresívne ženské podoby priezvisk (napr. *Kujka* – *Kujčena*), domáce podoby krstných mien (*Katrena*, *Kačena*), pomenovania žien (*babenka*, *mamenka*, *cérenka*), aj napr. mená kráv (*Belena*, *Lysena*, *Plavena*, *Stračena*, *Tarčena*) a iné, často

expresívne výrazy ženského rodu (*hlavenka* hlavička, *horenka* horička, *kačena* kačka) a pod.

Dnes nemusí byť a spravidla nie je známa motivácia, ktorá spôsobila vznik, utvorenie konkrétneho priezviska. Prezývky vyjadrovali, ale aj nemuseli vyjadrovať informáciu o pôvode ich nositeľov. Všetky priezviská tejto skupiny sú však z lexikálnej stránky významovo priezračné, lebo ich výchoďské slová sú známe ako termíny z príbuzenskej terminológie.

Priezviská *Parobek* a *Parobok* vznikli z apelatívneho označenia mladého človeka, mládenca. Ako prímená alebo priezviská mohli vzniknúť najmä v prostredí, kde sa toto apelatívum menej používalo, bolo nejako príznakové alebo sa pokladalo za expresívne. Pôvodne sa slovo *parobok* používalo predovšetkým na východnom Slovensku, prešlo aj do spisovnej slovenčiny, v Krátkom slovníku slovenského jazyka sa hodnotí ako slovo z dedinského prostredia a vysvetľuje sa rovnoznačnými slovami „mládenec, šuhaj“. Z toho istého slovného základu pochádzajú aj juhozápadoslovenské slová *roba*, *robka* označujúce dospelú ženu (slová *hepa*, *hepka* označujú dorastajúce dievča, dievku). Príbuzné sú aj české *robě*, *robátko* „pachol“ a ruské *rebionok*, *rebiata* „dieťa, deti“. Na okolí Zvolena sa vyskytujú obidve priezviská, *Parobok* i *Parobek*, možno sa tu stretnúť so zaujímavým javom. Priezvisko *Parobok*, ktoré je svojou štruktúrou „domáce“, skloňuje sa *Parobka*, *Parobkovi* a prechýľuje ako *Parobková*. Priezvisko *Parobek* sa príponou *-ek* vyčleňuje ako „nedomáce“, má pri skloňovaní podoby *Parobeka*, *Parobekovi* a prechýlení podobu *Parobeková*. (Podľa takejto zákonitosti napr. Čech hovorí v *Pezinoku*, v *Ružomberoku* a pod.)

Z rovnakých motivácií ako priezviská *Parobok*, *Parobek* mohlo vzniknúť aj priezvisko *Kamas*. Z maďarčiny prevzatým apelatívom *kamas* sa vo viacerých slovenských nárečiach na západnom, strednom i na východnom Slovensku označuje odrastený mládenec, šuhaj. Aj z prevzatých slov utvorené priezviská však treba pokladať za slovenské, lebo vznikli v slovenskom jazykovom prostredí, napr. *Juhás* (*juhás* „pastier oviec“), *Kanás* (*kanás* „pastier sviň“), *Kurnas* (*kurnas* „kanec, diviak“).

5. Priezviská podľa spoločenského zaradenia

Niekdajšie spoločenské zaradenie, akúsi stavovskú príslušnosť nositeľov, vyjadrujú priezviská *Pánek*, *Pánik*, *Paník*, *Paniak*, *Pančík*, *Pančák*,

Pančo, Pančura, Panko, Pankovčin, Pančišin, Pánis, ale aj *Špan, Špán, Špánik, Španka, Španko, Špano, Špaño, Španár, Španiar*. Priezviská tohto typu mohli, samozrejme, vzniknúť aj ako ironické pomenovania, prezývky vyjadrujúce inú, aj negatívnu skutočnosť.

V slovnej zásobe súčasnej slovenčiny sa slovo *špán* už nenachádza. Okrem bohatého radu priezvisk sú na Slovensku obce Špania Dolina i Španie Pole, ani ony však obyčajnému človekovi nepomáhajú objasniť slovo *špán*. Slovník slovenského jazyka vysvetľuje význam tohto historického slova ako „najvyšší kráľovský úradník v starom Uhorsku stojaci na čele župy alebo na čele niektorého z najvyšších dvorských úradov, išpán“, teda vlastne „župan“. Z Kalinčiakovej Reštaurácie si pripomeňme pomenovanie podžupana *vicíšpán* „vice-išpán“. Staré slovansko-slovenské slovo *špán* sa prevzalo do maďarčiny ako *ispán* [čítaj: *išpán*] a potom späť do slovenčiny ako *išpán*, s takto zúženým významom. Španie Pole sa po maďarsky nazývalo *Ispánmezö*, Špania Dolina však *Úrvölgy* [= Panská Dolina].

Historický slovník slovenského jazyka dokumentuje aj druhý význam tohto slova ako „príslušník zemianskeho stavu, pán“. Slovo *špán* v slovenčine žilo i po prevzatí do maďarčiny ďalej, používalo sa aj pri titulovaní osôb šľachtického pôvodu, ba aj pri titulovaní richtára (*špán richtár*). Zachovalo sa aj v desiatkach chotárných názvov, napr. *Španie, Španica, Španské, Španech járek, Španikovec, Španková* a pod. A tvorili sa z neho, pochopiteľne, aj priezviská.

Priezviská sa tvorili aj zo slova *zeman* označujúceho nižší stupeň šľachtického stavu, napr. *Zeman, Zemen, Zemanec, Zemánek, Zemaník, Zemančík, Zemanovič, Zemko, Zemek, Zemčík* a pod.

Istú autoritu predstavovali už v najstarších spoločenských formáciách starci. Reprezentuje nám ju slovo *kmeť*, ktoré je aj napohľad veľmi starobylé, podľa etymologického slovníka vzniklo z latinského slova *comes* [čítaj: *komes*] označujúceho člena kráľovskej družiny a používaného na označenie rozličných vysokých hodností a funkcií. Slovo *kmeť* sa prevzalo takmer do všetkých slovanských jazykov a na Slovensku sa používalo aj v najstarších po latinsky písaných listinách ako *kmetones*, t. j. starci, starešinovia. V staršej slovenčine sa slovo *kmeť* podľa Historického slovníka slovenského jazyka používalo s významami „sedliak, majúci v držbe usadlosť“, „vážený človek, laický prísediaci súdu“ a „starý, skúsený a vážený človek, starešina“. Súčasná spisovná slovenčina si zachovala slovo *kmeť* s významom „múdry

starec, v rodovej spoločnosti hlava rodu“, zo slovnej zásoby slovenských nárečí toto slovo ustúpilo, už sa nepoužíva.

Zo slova *kmeť* vznikli priezviská *Kmeť*, *Kmetek*, *Kmetik*, *Kmeťko*, *Kmeťka*, *Kmeťo*, *Kmec*, *Kmecik*, *Kmeco*, *Kmecko*, *Kmeč*, *Kmiečik*, *Kmit* a pod. Z polatinčenej podoby vzniklo priezvisko *Kmetóni*.

Iné spoločenské zaradenie predstavovali slová *sedliak*, *slobodník*, z rakúskej nemčiny cez maďarčinu prevzaté slovo *želiar*, z nemčiny prevzaté *hofier*, *hošták*. Z nich vznikli priezviská *Sedlák*, *Sedliak*, *Sedláček*, *Sedláčik*, *Sedliačik*, *Sedlačko*, *Slobodník*, *Hofer*, *Hofier*, *Hofera*, *Hoferka*, *Hoferko*, *Hoferica*, *Želiar*, *Žedľarčík*, *Hošták*, *Hoštacký*, *Hoštačný* a i.

Slovo *sedliak* (v nárečiach aj *sedlák* a i.) má západoslovanský charakter. Vyskytuje sa azda iba v češtine a v slovenčine, bolo utvorené zo starobylého slovanského slova *sedlo, ktoré sa vo väčšine slovanských jazykov vyskytuje v podobe *selo* a ktoré malo aj význam „majetok, usadlosť“. Medzi slovenskými chotárnymi názvami sú desiatky názvov typu *Selá*, *Selské lúky* a pod., viaceré obce majú názov *Selce*, máme obce s názvami *Selec*, *Sedlice*, *Sedličná*. (Na východnom Slovensku v rusínsko-ukrajinských nárečiach sa vyskytuje slovo *selo* s významom „dedina“ ako vo východoslovanských jazykoch.) Slovom *sedliak* sa označoval „majiteľ, majiteľ usadlosti“. Obidve slová, *sedliak* i *gazda*, vyjadrovali teda zhruba tú istú realitu.

Priezviská *Starigazda* (aj *Starygazda*) a *Novisedlák* (aj *Novysedlák*) vznikli zo slovných spojení. Nepatria medzi priezviská prezývkového typu ako väčšina priezvisk utvorených zo slovných spojení (napr. *Bolebruch*, *Husivarga*, *Kipikaša*, *Mastihuba*, *Pecivál* a pod.), skôr by sme ich mohli zaradiť medzi priezviská motivované zamestnaním nositeľa. Označenia *starý gazda* i *nový sedliak* vyjadrovali popri povolani, zamestnaní aj istú časovú alebo skôr spoločenskú charakteristiku. Prídavné mená *starý* a *nový* v tomto kontexte vyjadrujú dĺžku zaradenia do príslušnej spoločenskej vrstvy (*nový* znamenalo „novoosídlený“ alebo „novozaradený“). Vek osoby by sa, samozrejme, označoval prídavnými menami *starý* – *mladý*.

Slovo *gazda* je slovanského pôvodu, v tejto podobe ho zachovala maďarčina. Pochádza zo starobylého slovanského slova *gospodin* (v množnom čísle *gospoda*), označoval sa ním pán (vlastník majetku). Z tohto slova vznikli aj slová *Hospodin* (na označenie Boha) a *hospodár*, ktoré na západnom Slovensku označovalo a dosiaľ označuje povolanie, ktoré sa na strednom a na východnom

Slovensku najčastejšie označuje slovom *gazda*. Starú slovanskú spoluhlásku *g* v slove *gazda* zachovala maďarčina. Z nej sa slovo dostalo späť do slovenčiny, do moravských nárečí i do susedných južnoslovanských jazykov.

S funkciami v niekdajšej obecnej a mestskej správe a s rozmanitosťou osídľovania a spoločensko-právneho zriadenia na stredovekom Slovensku súvisia aj priezviská *Richtár*, *Richtárek*, *Richtárik*, *Richtarčík*, *Richtárech*, *Šoltýs*, *Šoltés*, *Šoltis*, *Šultys*, *Škultéty*, *Fojt*, *Fojta*, *Fojtík*, *Fojčík*, *Fojtú* a i.

Priezviská *Škultéty*, *Šoltýs* a *Fojtík* súvisia so slovami *šoltýs* a *fojt*, ktoré označovali dedičného richtára obce založenej na základe nemeckého (šoltýskeho) práva v 14. alebo 15. storočí. Richtára takto založenej obce nazývali po latinsky *scultetus*, po nemecky *Schultheis* (z toho vzniklo slovenské slovo *šoltýs* a maďarské *soltész* [čítaj: šoltés]). Iné slovo nemeckého pôvodu označujúce túto hodnosť bolo *fojt*. Vlastne aj slovo *richtár* sme prevzali z nemčiny (*Richter*). Priezvisko *Škultéty* vzniklo podobne ako iné priezviská tohto typu z tvaru genitívu (*scultetus* – *sculteti*). V nich sa zachovala podoba zo stredovekého označovania synov (*Joannes, filius sculteti* – *Ján, syn šoltýsa*). Priezvisko *Šoltés* vzniklo z maďarskej podoby slova *šoltýs*.

Priezviská *Fojtík*, *Rychtarčík* majú takisto podobu ovplyvnenú synovským vzťahom nositeľa k nositeľovi fojtovskej hodnosti.

S funkciami v niekdajšej obecnej a mestskej správe súvisia aj priezviská *Starší*, *Boženík*, *Konšel*, *Armecký*, *Varmecký* a i. Členov obecných rád na západnom Slovensku volali konšelmi (slovo *konšel* svojím pôvodom súvisí s latinským slovom *consul* [čítaj: *konzul*]), na strednom Slovensku ich nazývali boženíkmi. Slovo *boženík* súvisí so slovom *božiť sa*, čo značí „prisahať sa“. Boženíci boli zaviazaní prísahou, preto ich nazývali aj prisažnými alebo aj staršími. Slovo *starší* takto dostalo nový význam, ktorý sa využil aj pri tvorení prezývok a priezvisk. Pochopiteľne, za obecných a mestských činiteľov vybrali starších, skúsenejších ľudí. Na strednom a dolnom Považí členov obecných rád nazývali aj *armecký*, *varmecký*, tieto slová súvisia s maďarským slovom *vármegye* [čítaj: *vármed'e*], po slovensky „župa, stolica“.

V slovenských priezviskách, ktoré na prvý pohľad nekorešpondujú so súčasnou spisovnou slovenčinou, netreba hneď hľadať neslovenský pôvod. Vznikali ony ešte v predspisovnom období a ich jazykovým základom boli slovenské nárečia a nadnárečové kultúrne útvary (aj iné jazyky) používané na Slovensku v tomto období.

ROZLIČNOSTI

Obratisko električiek, obratisko autobusov

Na informačných letákoch, ktoré vydáva Dopravný podnik mesta Bratislavy, sme sa stretli s výrazom *obratisko* v spojeniach *obratisko električiek v Karlovej Vsi, obratisko autobusov pod Novým mostom*. Zo spojení je zjavný aj význam, v ktorom sa tento výraz upotrebuje: označuje sa ním miesto, na ktorom sa končí trasa istých spojov mestskej hromadnej dopravy a električky alebo autobusy sa obracajú na cestu opačným smerom. Výraz *obratisko* nenájdeme v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003) ani v Pravidlách slovenského pravopisu (2000) a nepoznali ho ani používatelia spisovnej slovenčiny, medzi ktorými sme urobili malý prieskum. V 6. zväzku Slovníka slovenského jazyka z roku 1968 sa však uvádza podoba *obrátkisko* (s dlhým á) s kvalifikátorom odborné slovo a s vysvetlením „miesto vhodné upravené na obracanie vozidiel alebo plavidiel do opačného smeru“. Podoba *obrátkisko* s dlhým á sa uvádza aj v Dopravnom slovníku od A. Petrovského (Bratislava: Alfa 1983), a to v troch významoch 1. upravená časť cestnej komunikácie určená na otáčanie vozidiel do opačného dopravného smeru, 2. zariadenie na trati usmerňujúce otáčanie koľajových vozidiel do opačného dopravného smeru, 3. rozšírené miesto plavebnej dráhy na vodnej ceste v prístave a pod. určené na obracanie lodí do opačného smeru plavby. Podoba *obratisko* sa v citovaných letáčkoch používa na pomenovanie miesta, na ktorom spoje mestskej hromadnej dopravy končia svoju trasu a obracajú sa, aby sa mohli vydať na cestu opačným smerom. Slovo *obratisko* v súčasnosti má povahu dopravného termínu, ale jeho zreteľná motivácia a všeobecná zrozumiteľnosť ho čoskoro môže posunúť medzi slová všeobecnej slovnej zásoby súčasnej spisovnej slovenčiny.

Ako pomenovanie miesta deja je podstatné meno *obratisko* utvorené slovotvornou príponou *-isko* od slovesného základu, konkrétne od slovesa *obrátiť*, ktoré je v našom jazyku viacvýznamové. Pomocou samostatnej slo-

votvornej morfémy sa tvorí z neho aj zvrtná podoba *obrátit' sa* a ďalšie – už neslovesné – deriváty *obrat*, *obratný*, *obratník*, *obrátka*. Od ich základov sa bežnými slovotvornými postupmi tvoria ďalšie jednoslovné odvodeniny: podstatné mená *obrat*, *obratník*, *obrátka* slúžia ako základ na utvorenie vzťahových prídavných mien *obratový*, *obratníkový*, *obrátkový*; substantívum *obrátka* je aj súčasťou zloženého podstatného mena *obrátkomer*; prídavné meno *obratný* zasa slúži ako východisko na utvorenie zodpovedajúcej príslovky *obratne* a vlastnostného podstatného mena *obratnosť*. Do tejto slovotvornej čelade patrí ešte príslovka *obratom*, ktorá vznikla slovnodruhovým prechodom tvaru inštrumentálu jednotného čísla podstatného mena *obrat* medzi príslovky.

Pri charakterizovaní derivátov utvorených zo základu dokonavého slovesa *obrátit'* nemožno obísť jeho nedokonavý náprotivok *obracat'*, ktorý takisto má svoj zvrtný pendant *obracat' sa*, utvorený samostatnou slovotvornou morfémy *sa*. Nedokonavá podoba *obracat'* je slovotvorným východiskom podstatných mien *obracač* a *obracačka*. Ako vidno, slovotvorná čelad' nedokonavej podoby *obracat'* je v porovnaní s dokonavou podobou skromnejšia.

Slovo *obratisko* svojím významom nadväzuje na význam „dať niečomu opačný smer; otočiť“, ktorý sa pri slovese *obrátit' sa* v Krátkom slovníku slovenského jazyka uvádza ako tretí v poradí; tento význam sa v slovníku ilustruje spojeniami *obrátit' auto*; *obrátené očko* s doplneným opozitom *hladké*; *obrátit' niekoho na inú vieru*. Z citovaného opisu významu slovesa *obrátit'* je zjavné, že opísaný význam slova *obratisko* je s týmto slovesným významom súvzťažný, a dokazuje to aj spomínaný ilustračný príklad *obrátit' auto*, v ktorom sa v spojení so slovesom takisto vyskytuje pomenovanie dopravného prostriedku.

Zo slovotvorných derivátov slovesa *obrátit'* vidno, že vo všetkých okrem jedného nastáva alternácia (vystriedanie) dlhej kmeňovej samohlásky *á* krátkou kmeňovou samohláskou *a*: *obrátit' – obrat*, *obrátit' – obratný*, *obrátit' – obratník* a táto zmena nastáva aj pri tvorení nedokonavej formy slovesa *obrátit'*, t. j. *obracat'*. Táto kvantitatívna alternácia je v našom jazyku pravidelná a pozorujeme ju aj pri iných dokonavých alebo aj nedokonavých slovesách a od nich utvorených derivátoch, neslovesných aj slovesných, napríklad *obrániť – obrana*, *obranca*, *obranný*, *obraňovať*; *ochrániť – ochrana*, *ochranca*, *ochranný*, *ochraňovať*; *vrátiť – vratný*, *vracat'*; *kúpiť – kupec*, *kupovať* (ale: *kúpa*, *kúpný*).

Pri odvodzovaní podstatných mien typu *obrátk*a zo slovesných základov sa dĺžka kmeňovej samohlásky zachováva aj v iných prípadoch, napríklad *vyhlásiť* – *vyhláška*, *ohlásiť* – *ohláška*, *križiť* – *križovka*. Ba dĺžku v kmeni nadobúdajú aj substantívne deriváty, ktorých slovesné základy majú kmeňovú samohlásku krátku: *vykladať* – *vykládka*, *nakladať* – *nakládka*.

Okruh pomenovaní, ktoré patria do sféry spájateľnosti podstatného mena *obratisko*, je v súčasnosti pomerne obmedzený; tvoria ho spomínané pomenovania *električka*, *autobus* v tvare množného čísla: *obratisko električiek*, *obratisko autobusov* (hoci tu nie je vylúčený ani tvar jednotného čísla, keď sa tvar jednotného čísla upotrebí vo všeobecnom význame alebo keď sa myslí jeden spoj: *obratisko električky*, *obratisko autobusu*), ale našli sme aj spojenia *obratisko lokálnej železnice*, *obratisko kabínok*. Možno však očakávať, že v súvisе s novými pomenúvacími potrebami sa aj spájateľnosť podstatného mena *obratisko* oproti terajšiemu stavu rozšíri.

Na druhej strane sa žiada spomenúť, že ani teoreticky, ani prakticky nie je možné vylúčiť, že slovo *obratisko* okrem významov uvedených v citovanom Dopravnom slovníku môže označovať aj také miesto, kde sa povedzme v rámci istej organizovanej akcie účastníci obracajú a vracajú sa po ceste opačným smerom. Takým miestom môže byť napríklad pri maratónskom behu bod, v ktorom účastníci dosiahnu polovicu zo 42,195 km dlhého úseku cesty a po jeho dosiahnutí sa tou istou cestou vracajú nazad. Ako vidno, aj možnosti označovať pomenovaním *obratisko* iné vecne príbuzné denotáty sú otvorené.

Ján Kačala

SPRÁVY A POSUDKY

Za jazykovedkyňou Vierou Slivkovou

Začiatkom decembra minulého roka sme sa naposledy rozlúčili s dlhoročnou pracovníčkou Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV Vierou Slivkovou. Viera Slivková, ktorá nás náhle opustila 25. novembra 2005, patrila do generácie žien, ktoré sa ako prvé na Slovensku začiatkom päťdesiatych rokov minulého storočia profesionálne orientovali na výskum slovenského jazyka.

Viera Slivková, rodená Dujčíková, sa narodila 3. októbra 1926 v Kotešovej, v okrese Žilina. Po skončení vysokoškolského štúdia v odbore slovenský jazyk – história na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v rokoch 1947 – 1952 prišla do vtedajšieho Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied a umení, neskoršie premenovaného na Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, v ktorom zostala pracovať až do svojho odchodu do dôchodku v roku 1987, teda celých tridsaťpäť rokov. Na začiatku bádateľskej činnosti sa pod vedením profesora Horeckého s plnou vervou pustila do budovania slovenskej odbornej terminológie nielen prácou v odborných terminologických komisiách, ktorých výsledkom boli viaceré terminologické slovníky, ale aj publikovaním mnohých štúdií a článkov najmä s terminologickou a slovotvornou problematikou predovšetkým v časopisoch *Slovenská reč*, *Slovenské odborné názvoslovie*, *Technická práca*. Jej bibliografia z tohto obdobia zahŕňa takmer sto bibliografických položiek. Spomeňme aspoň niektoré závažnejšie štúdie a články s terminologickou a slovotvornou problematikou: *Významová priezračnosť termínov* (1953), *Využitie zvieracích mien v terminológii* (1953), *O prípone -izovať a -izácia* (1954), *O purizme v terminológii* (1954), *Nezhodný prívlastok v terminológii* (1954), *Využitie zložených slov v terminológii* (1955), *Odborné termíny utvorené podľa častí tela* (1955), *O prenikaní hovorových prvkov do terminológie* (1956), *Otázky definícií vo výkladových terminologických slovníkoch* (1956), *Jazyková charakteristika*

slovenskej gymnastickej terminológii (1956), Štúrova gramatická terminológia (1956), Motivácia vonkajšími znakmi (1958), Zložené prídavné mená s posesívnym významom (1958), Posúvanie významu vzťahových prídavných mien (1959), K počiatkom slovenskej terminológie hláskoslovia (1959), Pätnásť rokov práce na ustáľovaní slovenskej terminológie (1960). Ako jazyková poradkyňa v rámci činnosti terminologických komisií v päťdesiatych a začiatkom šesťdesiatych rokov bola pri vzniku terminologických slovníkov spracúvajúcich terminológiu silikátového priemyslu, terminológiu telesnej výchovy, zememeračskú terminológiu, základnú optickú terminológiu a ďalších.

Začiatkom šesťdesiatych rokov prešla do lexikografického kolektívu, ktorý v tom čase pripravoval náš dosiaľ najväčší výkladový slovník slovennej zásoby súčasnej slovenčiny – šesťzväzkový *Slovník slovenského jazyka* (1959 – 1968). Jeho spoluautorkou bola od 3. zväzku, ktorý vyšiel v roku 1963, a v 5. zväzku (vyšiel v roku 1965) bola už aj spoluredaktorkou. A tak sa z terminologičky stala vynikajúca lexikografka. Po vzniku časopisu *Kultúra slova* v roku 1967 spolupracovala pri príprave seriálu príspevkov kriticky hodnotiacich spracovanie jednotlivých hesiel v 1. zväzku *Slovníka slovenského jazyka*. Seriál príspevkov vychádzal pod názvom *Čítame Slovník slovenského jazyka* až do roku 1972 (spolu 60 príspevkov) a jeho hlavným autorom bol Milan Urbančok.

Svoje skúsenosti z práce na *Slovníku slovenského jazyka*, zo spomínaného kritického rozboru prvého zväzku *Slovníka slovenského jazyka*, ale aj z práce pri budovaní slovenskej odbornej terminológie zúročila pri tvorbe koncepcie *Česko-slovenského slovníka* (okrem iného porov. kolektívnu štúdiu *Koncepcia Česko-slovenského slovníka* uverejnenú v 6. čísle 34. ročníka časopisu *Slovenská reč* z r. 1969) a pri koncipovaní hesiel tohto slovníka, v ktorom mala výrazný autorský podiel. Česko-slovenský slovník konfrontoval slovnú zásobu dvoch veľmi blízkych slovanských jazykov, jazykov, ktoré boli v rámci spoločného štátu Slovákov a Čechov v sústavnom kontakte a ustavične sa vzájomne ovplyvňovali. O to bola práca na tomto slovníku zložitejšia, o to bolo ťažšie hľadať a nachádzať vhodné slovenské ekvivalenty českých slov z veľkého bohatstva slovnej zásoby slovenčiny. A tu sa v plnej miere prejavovalo poznanie slovnej zásoby slovenčiny a lexikografické majstrovstvo Viery Slivkovej.

Po dokončení Česko-slovenského slovníka, ktorý vyšiel v roku 1979 (v 2. vydaní v roku 1981), zapojila sa do prác na jednozväzkovom *Krátkom slovníku slovenského jazyka*. Zúčastňovala sa na tvorbe koncepcie slovníka a zároveň patrila k nosným autorom tohto prepotrebného lexikografického diela.

Popri práci na našich základných lexikografických dielach sa správmi z vedeckých podujatí, recenziami a popularizačnými príspevkami aj naďalej zapájala do publikačnej činnosti v našich odborných časopisoch, ako Československý terminologický časopis, *Kultúra slova*, ale aj v rámci jazykových rubriek v dennej a periodickej tlači (*Pravda*, *Práca*, *Večerník*, *Javisko*) a Jazykovej poradne Slovenského rozhlasu, hoci to bolo už len sporadicky.

Pri pripomenutí si toho, čím Viera Slivková svojou bádateľskou činnosťou na poli slovenskej jazykovedy prispela do poznania nášho národného jazyka, nemožno nespomenúť aj ďalšiu, a to ľudskú dimenziu. Viera Slivková patrila k tým ľuďom, ktorí vedia šíriť okolo seba pokoj a priateľskú atmosféru nielen v každodenných, ale aj v mimoriadnych situáciách. A napokon zo spomienok na Vierku Slivkovú, ako ju volali jej kolegovia, ktorí ju dobre poznali, nemožno nespomenúť aj jej nádherný hlas, ktorým neraz uchvacovala poslucháčov pri spoločenských posedeniach, pri ktorých ich účastníci načierali do bohatstva našich ľudových piesní.

Matej Považaj

Život zasvätený jazykovede

S úprimnou radosťou zaznamenávame, že náš popredný jazykovedec doc. PhDr. Ferdinand Buffa, CSc., sa začiatkom tohto roka dožil vzácného jubilea 80 rokov. S jeho bohatou výskumnou, publikačnou a pedagogickou činnosťou sme sa mali možnosť oboznamovať v hodnoteniach pri predchádzajúcich jubileách na stránkach odbornej tlače i v kultúrnych rubrikách dennej tlače. Privítali sme, že aj medailón o jeho živote a diele pod názvom *Človek uprostred* vypracovalo a odvysielalo Košické televízne štúdio. Ako výrazný predstaviteľ slovenskej jazykovedy, najmä dialektológie a porovnávacej jazykovednej slavistiky, bol F. Buffa odmenený striebornou i zlatou Čestnou plake-

tou Ľudovíta Štúra SAV za zásluhy v spoločenských vedách. Za pedagogickú činnosť na Katedre slavistiky Univerzity Komenského v Bratislave a početné štúdie i knižné práce z oblasti problematiky poľsko-slovenských jazykových vzťahov mu udelil prezident Poľskej republiky A. Kwaśniewski štátne vyznamenanie Krzyż oficerski orderu zasługi Rzeczypospolitej Polskiej.

Pomerne tvrdé životné podmienky horného Šariša, rodiska F. Buffu (narodil sa 22. 1. 1926 v Dlhej Lúke – Bardejove), dali mu do vienka najmä húževnatosť v práci a schopnosť vedieť sa uskromniť. Tu nebola núdza počuť okrem šarišského i rusínske a poľské nárečie a v Bardejove i nemčinu a maďarčinu. Možno aj tieto okolnosti spôsobili, že po maturite sa F. Buffa zapísal na filozofickú fakultu bratislavskej univerzity študovať slovenčinu a filozofiu. Na podnet prof. J. Stanislava začal si všímať chotárne názvy i osobné mená svojho rodiska a neskôr na popud prof. E. Paulinyho a J. Štolca sa dal do zbierania svojského nárečového materiálu rodnej obce (v r. 1953 tlačou vyšla r. 1950 jeho monografia *Nárečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese*).

Po skončení vysokoškolského štúdia nastúpil F. Buffa do vtedajšieho Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied a umení, kde prvých desať rokov pracoval v terminologickom oddelení na revízií, ustaľovaní a dotváraní slovenského odborného názvoslovía (zaoberal sa najmä lexikografickými otázkami a problémami tvorenia slov; výsledkom bola kandidátska práca *Vznik a vývin slovenskej botanickej nomenklatúry* – vyšla v roku 1972). So širším zameraním na celý spisovný jazyk z tohto obdobia sú príspevky o dovtedy málo skúmaných problémoch, ako napr. o kvantite slovíec odvodených od substantív, o bezpríponových feminínach, o slovách na *-isko* a *-ište*, o slovesných substantívach, o slovotvornej adaptácii prevzatých slov a pod.

Ťažisko výskumného snaženia F. Buffu však bolo predovšetkým v dialektológii (dlhé roky bol vedúcim nárečového oddelenia). Popri spomínanej monografii rodného nárečia je metodologicky priebojná práca *Zo severošarišskej frazeológie* (na pozadí spisovnej frazeológie, 1994) a moderne koncipovaná súborná monografia *Šarišské nárečia* (1995). Všetkých slovenských nárečí (často v porovnaní so spisovným jazykom) sa týkajú práce, ako je *Atlas slovenského jazyka. I. Vokalizmus a konsonantizmus* (1968), ktorého je spoluautorom, ale najmä autorsky samostatný tretí, slovotvorný zväzok *Atlasu slovenského jazyka* (1978, 1981). Ďalej je to spoluautorstvo a aktívna účasť

na vytváraní koncepcie i na redigovaní prvého zväzku *Slovníka slovenských nárečí* (1994) a spoluautorstvo druhého zväzku uvedeného slovníka.

Hodne príspevkov F. Buffa venoval slovtvorným a lexikálnym problémom v slovenských nárečiach, otázkam slovtvorných typov substantív v slovenských nárečiach vzhľadom na Slovanský jazykový atlas (1960), slovtvornému bohatstvu slovenských nárečí (1978) atď. Lexikálnej nárečovej problematiky sa týkajú početné príspevky o rozvrstvení nárečovej lexiky, o súčasnom vývine slovenských nárečí, o charakteristike nárečovej frazeológie. Na širokom materiálovom základe skoncipoval a vlastným nákladom nedávno vydal *Slovník šarišských nárečí* (2004). Istú pozornosť venoval aj výskumu vlastných mien.

Osobitne sa treba zmieniť o najčerstvejšej knižočke, ktorú F. Buffa takisto vydal vlastným nákladom pod názvom *Moja Dlhá Lúka* (Prešov 2004). Za veľké šťastie si autor pokladá to, že sa na sklonku svojho života mohol vrátiť z Bratislavy do rodného kraja a aspoň v spomienkach hľadať i nachádzať stopy svojej ranej mladosti. V knižočke prístupnou formou osvetľuje jednotlivé podoby chotárnych názvov (*Magura, Doly, Ostrihurka, Kir, Uboč* a i.), názvy častí gazdovského domu, zmieňuje sa o gazdovskej robote, o tom, čo hovoria pomenovania osôb, a prináša aj zaujímavé zrnká životnej múdrosti nášho človeka (o reči, o medziľudských vzťahoch, o duševnom živote človeka, o prírode, o svojských slovách, o hanlivých a detských slovách a i.). Napokon pripomeňme brožúrku *Biografický profil a bibliografický výber F. Buffu*, ktorú vydalo vydavateľstvo Náuka v Prešove v r. 2000 (zostavovateľ Š. Lipták).

V súvislosti s výsledkami práce náš jubilant rád s úctou a vďakou spomína na všetkých, ktorí mu v jeho bádateľskej činnosti pomáhali alebo ho obdarúvali žičlivosťou. Bola to predovšetkým jeho zlatá babička, drahá mamička a vzácna manželka.

Milý náš jubilant, vzácny človek, významný slovakista a vo svete uznávaný slavista, sme na Teba hrdí a ďakujeme Ti za cenné dielo, ktorým si obohatil našu vedu. Nech Ťa i naďalej sprevádza nekonečné dobro, v ktoré si vždy hlboko veril a dúfal.

Ad multos annos!

Štefan Lipták

Spomienka na Ľudovíta Štúra na Filologickej fakulte UMB

Katedra slovakistiky Filologickej fakulty Univerzity Mateja Bela v spolupráci so Slovenským literárnym ústavom Matice slovenskej opäť poskytli prívržencom slovenskej literatúry a kultúry stretnúť sa v príjemnej atmosfére a venovať sa nestarnúcim problémom spojeným s postavou Ľudovíta Štúra. Odborný seminár *Ľudovít Štúr v súradniciach času*, konaný 8. decembra 2005 na pôde filologickej fakulty, mal za úlohu pripomenúť 190. výročie narodenia tohto významného slovenského dejateľa – publicistu, novinára, politika, kultúrneho pracovníka, jazykovedca a básnika.

Podujatie otvorila a prítomných hostí a študentov privítala vedúca Katedry slovakistiky FiF UMB Anita Huťková, ktorá zároveň vyzdvihla význam osobnosti Ľ. Štúra pre slovenskú národnú kultúru. V rámci prezentácií a analýz jeho činnosti postupne vystúpili činitelia Matice slovenskej – Imrich Sedlák (riaditeľ Slovenského literárneho ústavu a bývalý vedúci Katedry slovakistiky FiF UMB), Miroslav Bielik (správca Matice slovenskej), Ján Doruľa (riaditeľ Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV) a Peter Mišák (šéfredaktor Slovenských národných novín).

Imrich Sedlák na úvod priblížil osobnosť, život a dielo Ľ. Štúra, jeho snahy o osamostatnenie Slovenska, analyzoval jeho vízie o samostatnom slovenskom území. Zdôraznil, že postava Ľ. Štúra nepatrí do minulosti slovenského národa, naopak, je tu stále prítomná a vynára sa vždy pri myšlienke na spisovnú slovenčinu a na samostatné Slovensko. Preto jeho práca a snahy budú navždy patriť ku klenotom slovenského národa.

Správca Matice slovenskej M. Bielik priblížil zúčastneným poéziu Ľ. Štúra, pričom podal aj komplexnú analýzu s ostatnými dejateľmi dynamickej doby 19. storočia.

Ján Doruľa vo svojom príspevku zhodnotil Štúrovu prácu v oblasti kodifikácie spisovnej slovenčiny, pričom priblížil aj ostatné slovanské jazyky, vzťah Štúrovej slovenčiny k nim a vzťah Slovákov k jednotlivým podobám kodifikovanej slovenčiny.

Zaujímavým príspevkom toto príjemné podujatie obohatil šéfredaktor Slovenských národných novín Peter Mišák, ktorý prítomných oboznámil s obsahom a formovaním SNN za čias života Ľ. Štúra. Zároveň vyzdvihol Štúrovu novinársku a publicistickú skúsenosť a snahu vybudovať SNN ako

jediné politické, objektívne a informačné noviny slovenského národa, pričom dal priestor aj mladým básnikom a prozaikom píšucim novou spisovnou slovenčinou.

Akcia prebiehala vo veľmi príjemnej priateľskej atmosfére, poskytla priestor na stretnutie známych ľudí a priateľov, umožnila utužiť ich vzájomné vzťahy a dohodnúť sa na ďalšej spolupráci v podobe vedeckého seminára *Štefan Moyzes a Karol Kuzmány v kontexte slovenskej kultúry*, ktorý plánujú tieto dve pracoviská organizovať v októbri r. 2006. Vedúca katedry slovakistiky A. Huťková v tejto súvislosti pozvala všetkých záujemcov a prívržencov kultúry na túto akciu organizovanú v priestoroch Matice slovenskej v Martine.

Eva Čulenová

Vidieť život z odvrátenej strany trhu

[JUDÁK, Viliam: Na ceste k všednému dňu. Myšlienky z éteru. VII. Tlač: M. Sükennik, Sereď 2004. 211 s.]

Do povedomia čitateľov, ktorí nevyhľadávajú iba tzv. ľahkú a najmä zábavnú sekulárnu literatúru, ale ich zaujímajú aj knihy o najvážnejších otázkach človečenského bytia, zapisuje sa čoraz hlbšie Viliam Judák, nitriansky biskup, profesor cirkevných dejín. Na biskupský stolec zasadol po kardinálovi J. Ch. Korcovi, ktorý je známy aj rozsiahlou literárnou produkciou. Podobne ako kardinál J. Ch. Korec aj V. Judák sa zaradil medzi písavých katolíckych kňazov, ktorí vedia, kedy, kde, o čom a ako písať. Dôkazom sú viaceré knižné práce, spomedzi ktorých len v poslednom desaťročí minulého storočia vyšlo najmenej šesť titulov. Kniha, o ktorej budeme informovať, je súbor rozhlasových úvah. Autor chce nimi pripomenúť, „že všetko v živote človeka a v živote kresťana má mať duchovný rozmer“ (z úvodu M. Baláža, s. 9). Je to bezmála osemdesiat úvah (niektoré texty sú vlastne homílie) koncipovaných s prihliadnutím na jednotlivé časti liturgického roka – Advent, Vianoce, Veľká noc, cezročné obdobie.

Úvahu ako žáner menšieho rozsahu si V. Judák zvolil preto, lebo poskytuje najviac priestoru pre osobný postoj k otázkam, ktorých riešenie ponúka poslucháčovi (čitateľovi), a akiste aj preto, že úvaha „nepatrí do jediného štýlu“ (J. Mistrík, Štylistika, 1984, s. 44), čo zasa umožňuje autorovi rozšírovať výber výrazových prostriedkov. Ako sa ukáže ďalej, autor túto možnosť plne využíva. Voľbu žánru však ovplyvnil aj časovo limitovaný priestor (asi šesť minút), ktorý mal autor k dispozícii v rozhlase. Ako sa už naznačilo, najmä príspevky väčšieho rozsahu zaradené do zbierky pokladáme za homílie.

Názov zbierky avizuje, že autor venoval zvýšenú pozornosť jej pomenovaniu, resp. pomenúvaniu vôbec. Nedal jej fádny bezpríznamový názov *Zbierka rozhlasových úvah*, ale zvolil obsahovo bohatší metaforický názov *Na ceste k všednému dňu* s podtitulom *Myšlienky z éteru*. Starostlivo zvolené sú aj názvy jednotlivých úvah. Popri tzv. statických názvoch s menným výrazom v nominatíve (*Svätý Štefan*, *Silvestrovská rekapitulácia*, *Ranostaji*) stoja dynamické názvy obsahujúce menný výraz v inom páde ako v nominatíve, napr. *S pluzgiermi na nohách* namiesto *Pluzgiere na nohách*. Viaceré názvy majú podobu otázky: *Kde ste skryli Božie dieťa?* *Čo máme robiť?* *Človek – chýbný tvor?* Otázky nie sú rovnaké – prvý príklad je zisťovacia, druhý dopĺňacia a tretí vylučovacia otázka. Viaceré názvy sú zakončené výkričníkom, zväčša majú povahu výzvy alebo želania: *Pripravte cestu Pánovi!* *Otvorte bránu dokorán!* *Požehnanú dobrú chuť!* Prvé dva príklady sú citáty zo Svätého písma a citát z Písma je aj latinský názov *Et verbum caro factum est* (A slovo sa stalo telom). Z uvedeného vychodí, že autor a zostavovateľ súboru pokladá názov každej úvahy za najexponovanejšiu časť textu, ktorou nadväzuje kontakt s čitateľom (poslucháčom), preto volil nekonvenčné, uvážene štylizované názvy nielen s dostačujúcou mierou informačnej nasýtenosti, ale aj s primeranou mierou formovej príťažlivosti.

Hoci úvahy boli prednesené v rozhlase, spravidla sa nezačínajú oslovením. Striedme oslovenia (*priatelía*, *milí priatelía*) sa sporadicky vyskytujú vnútri textu, prípadne na jeho konci, aj to iba v prípadoch spočítateľných vari na prstoch jednej ruky. Takýto postup je v zhode so žánrovými vlastnosťami textu. Vlastnú úvahu začína autor rozmanitým spôsobom. Niekedy je to rozpamätúvanie na konkrétnu osobnú skúsenosť alebo príbeh (pozri napr. začiatok úvahy na s. 72), inokedy príslovie (s. 45), relatívne rozsiahly úry-

vok z diela prečítaného autora potvrdzujúci opodstatnenosť témy, o ktorej je podľa V. Judáka potrebné uvažovať (s. 96). Nájde sa aj rečnícka otázka (s. 55), úryvok rozprávky alebo legendy (s. 75), pripomína sa významná kultúrna, náboženská udalosť alebo slávnosť (s. 84 – v tomto prípade ide o americký film o Kristovom mučení, ktorý vyvolal rozruch a prezentovanie protirečivých názorov vo všetkých médiách). Ako vidieť aj z nekompletného výpočtu začiatkov úvah, spôsoby, ako autor začína rozvíjať svoje myšlienky, sú naozaj variabilné. Napriek tomu sa vôbec nenarúša kontaktovosť vzťahov medzi názvom úvahy a jej začiatkom. Niekedy sa tieto vzťahy dokonca vyjadrujú explicitne: *Svetlo v našom živote – Život potrebuje svetlo...* (s. 31); *Zlaté slovo – Všeobecne platí: „Hovoriť je striebro, mlčať je zlato“* (s. 45).

Záveru úvah majú niektoré znaky spoločné so začiatkami (štylizovanosť, kontaktovosť, príbehovosť), ale majú aj svoje osobitné znaky: sumarizáciu myšlienok z jadra úvahy vyjadrenú sentenciou, gnómou, citátom z Písma; apel na čitateľa, aby sa nezriekal kresťanských cností vyobcúvaných nielen zo slovníka súčasného človeka, ale aj zo životnej praxe nápadne horlivým hlásaním tolerance; predkladanie vzorov kresťanského života a správania; modlitbové prvky, povzdychy ap. Niekoľko príkladov na predchádzajúce konštatovania: úvaha *Svetlo v našom živote* (s. 31 – 33) má takýto záver: *Svätá Lucia chce pomáhať, aby sme sa aj my stali usmievavými ľuďmi* (tu *usmievavý* = *svietiaci*). – *Preto budme nositeľmi posolstva radosti, nádeje a istoty* (s. 156 – záver úvahy o radosti Márie Magdalény z príležitosti ohlasovať vzkriesenie). – *Pre svoje narodenie pomôž mi, prosím, stať sa Božím dieťaťom* (s. 48 – modlitbová sekvencia z úvahy o Ježišovom narodení). – *Preto, Pane, zostaň s nami* (s. 123 – slúžia na prosbu emauzských učeníkov). – *Blaženejšie je dávať ako prijímať* (s. 130 – z úvahy *Stať sa bohatším, keď sa delíme*).

Z radu výrazových prostriedkov používaných v jadre úvah azda najzreteľnejšie vystupujú opakovacie figúry. Nachodí sa v nich enumerácia, gradácia, refrén a ďalšie figúry. Napríklad v úvahe *Pripravte cestu Pánovi!* po odporúčaní *Preto je potrebné, aby sme sa v tomto čarovnom čase usilovali nasleduje viac ako tucet enumeratívnych položiek (o dobrú predvianočnú spoveď... odpočinúť si skôr, ako stratíme nervy... zostať sami sebou a rozmýšľať...*, s. 13 – 14). Tým všetkým sa má pripraviť cesta Pánovi. Pravdaže, popri opakovacích figúrach rovnako ako v začiatkoch či v záveroch, aj

v jadre úvah sú časté citáty z Písma, príslovia, názory výnimočných tvori- vých osobností, ako boli Aristoteles, Seneca, Rembrandt, Pascal, z našich domácich osobností V. Beniak, P. Štraus, M. Rúfus a ďalší. Z prísloví za ostatné podobné odcitujeme jedno úsmevné španielske: *Boh je dobrý ro- botník, ale rád si nechá pomôcť* (s. 40). Podobnými prostriedkami pozýva V. Judák čitateľa do spolupráce s Bohom na osobnom aj osobnostnom du- chovnom raste.

Ukazuje sa, že Judákove texty sú koncipované s vedomým úsilím dať im prítiažlivú formu, t. j. precízne ich vypracovať štylisticky. Z takýchto textov však vystupujú priestupky proti spisovným normám zreteľnejšie ako z textov s anakolútmí, väzbovými kontamináciami, textovými segmentmi so stratou vetnej perspektívy ap. Pri redakčnej úprave jazykovej redaktorke nemali uniknúť chyby s konštantnými epitetami chronické alebo návratné: nerozlišovanie zvratných a nezvratných sloviess *začať/začať sa, končiť/kon- čiť sa*, používanie porovnávacieho výrazu *ako tomu je/bolo* namiesto *ako to je/bolo*, niektoré morfológické nepresnosti (nie *púšťiam, o piesniach, zneje* – správ. *púšťam, o piesňach, znie*), lexikálne priestupky (*merítka, previesť potrebné zmeny, navyše/okrem toho*). Viac pozornosti sa malo venovať in- terpunkcii, najmä používaniu čiarky.

Myšlienky z éteru sú ideovým náprotivkom úvah obchádzajúcich pozna- tok, že človek je dichotomická bytosť. Úvah nasmerovaných iba na uspokojovanie jeho biologických potrieb. Úvah reštituujúcich antické *Carpe diem* horliacich za nasýtenosť trhu, aby sa človek neprestajne zaoberal iba myš- lienkou, čo všetko ešte má mať. V. Judák odvracia jeho pozornosť od habere (mať) a presmerúva ju na esse (byť). Povedané jeho slovami: nabáda čita- teľa vidieť život aj „z druhej strany trhu“ (s. 38) a prežívať ho v intenciách evanjeliových rád. Jeho knižka môže výdatne pomôcť nájsť cestu k takému- to videniu a prežívaniu života komukoľvek, pretože ide o texty exoterické, t. j. všeobecne zrozumiteľné a adresované širokej verejnosti.

Ivan Masár

SPYTOVALI STE SA

O pomenovaní jedného kuchynského nástroja. – Do jazykovej poradne Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV sme dostali od zamestnankyne firmy zaoberajúcej sa výrobou kuchynského náradia e-mail s otázkou, aké je spisovné pomenovanie predmetu, ktorým sa roztláčajú uvarené zemiaky pri výrobe zemiakovej kaše.

V Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ) ani v Pravidlách slovenského pravopisu sa názov tohto pomocníka v domácnosti, ktorý je súčasťou vari každej priemerne vybavenej kuchyne, neuvádza. V 3. zväzku Slovníka slovenského jazyka sa vo význame „nástroj na pučenie, mliaždenie zemiakov, kyjanica“ uvádza slovo *pučidlo*, ktoré sa tu hodnotí ako nárečové a ktoré bez štylistického hodnotenia zachytáva aj Synonymický slovník slovenčiny (1995; ďalej SSS) ako synonymum slova *mliaždič* s vysvetlením „nástroj na mliaždenie, pučenie“ v spojeniach *mliaždič, pučidlo na zemiaky* a Česko-slovenský slovník ako ekvivalent českého slova *šťouchačka*, ktoré sa tu kvalifikuje ako hovorové slovo. Pomenovanie *mliaždič* sa uvádza i v Praktickej encyklopédii domácnosti (Obzor 1970).

Pri tvorení názvov vecí a nástrojov zo slovies sa k slovesnému základu pridáva vhodná slovotvorná prípona, napr. *-dlo – strúhadlo, ceditlo, -č – krájač, šľahač, vysávač, -čka – umývačka, vŕtačka, obracačka*. Takýmto slovotvorným postupom sa utvorili aj podoby *pučidlo* a *mliaždič*, pričom základové slovesá *pučiť* a *mliaždiť* pomenúvajú činnosť drvenia obyčajne niečoho mäkkého. Popri uvedených slovesách môžeme pri tvorení vhodného pomenovania vychádzať aj z niektorých ich synoným. V KSSJ sa pri slovese *pučiť* uvádzajú synonýmá *drviť, gniaviť, mliaždiť* a *rozpúčať* a v SSS je tento synonymický rad rozšírený o slovesá *tlačiť, roztláčať, miagať* (zachytené pri slovese *dláviť* vo význame „vážou a tlakom pôsobiť na niečo a tým rozrušovať“). Z uvedených slovies možno vytvoriť niekoľko pomenovaní, z nich však uprednostňujeme tie, ktoré majú oporu v bežnej jazykovej praxi. Tak napríklad z expresívneho slovesa *miagať* používa sa podoba *miagač*

a zo slovesa *roztláčať* je známa podoba *roztláčač* (uvedená i v Päťjazyčnom obrazovom slovníku, ktorý vyšiel vo vydavateľstve Ikar r. 2003). Vhodnosť použitia slovíet *miagať* a *roztláčať* ako východiskových nám potvrdil i výber exemplifikačných častí pri heslách *miagať* a *roztlačiť* v KSSJ: *miagať zemiaky* a *roztlačiť zemiaky*.

V minulosti mala hlavná časť tohto predmetu, ktorou sa *pučili* (*miagali*, *mliazdili*, *roztláčali*, *rozpúčali*) zemiaky, tvar vlnovky z hrubého drôtu, v súčasnosti je najčastejšie plochá kovová a máva tvar štvoruholníka, kruhu alebo oválu. Podľa fotografie priloženej k e-mailu býva táto plochá časť i dierkovaná, prípadne inak perforovaná. Keďže zemiaky sa takýmto spôsobom cez otvory pretláčajú, vhodné je aj pomenovanie *pretláčač* utvorené zo slovesa *pretláčať*.

Ponúka sa teda viacero možností, z ktorých ako najvhodnejšie nám prichodia podoby *roztláčač*, *pretláčač* alebo *miagač*. V odbornom styku (napr. v ponukách výrobcov alebo obchodníkov) odporúčame pri týchto názvoch použiť aj spresňujúci prívlastok, ktorý môže byť buď predložkový akuzatívny *na zemiaky* – *roztláčač/pretláčač/miagač na zemiaky*, alebo bezpredložkový genitívny *zemiakov* – *roztláčač/pretláčač/miagač zemiakov*.

Iveta Vančová

Z NOVÝCH VÝRAZOV

Nové výrazy (50)

elko gen. -a, stred. veľkosť L (pri oblečení); oblečenie takej veľkosti: *Kúpila som si tričko **elko**.* (ÚSTNY PREJAV)

emko gen. -a, stred. veľkosť M (pri oblečení); oblečenie takej veľkosti: ***Emko** mi bolo malé.* (ÚSTNY PREJAV)

esko gen. -a, stred. veľkosť S (pri oblečení); oblečenie takej veľkosti: *Mali iba **esko**.* (ÚSTNY PREJAV)

Slová *elko*, *emko*, *esko* vznikli z iniciálových skratiek, a to z písmen *L*, *M*, *S*, ktorými sa podľa novšieho spôsobu označuje veľkosť odevov. Písmeno *L* (z anglického slova *large* – „veľký“) označuje väčšiu veľkosť, písmeno *M* (z angl. *medium* – „stredný“) označuje strednú veľkosť a písmeno *S* (z angl. *small* – „malý“) označuje malú veľkosť. Skratkové slová *elko*, *emko*, *esko* vznikli pridaním prípony *-ko* k hláskovanej podobe príslušného písmena (*L* – *el*, *M* – *em*, *S* – *es*). Sú to hovorové výrazy, ktoré sa používajú najmä v ústnych prejavoch.

komunikovať nedok. i dok. (lat.) 1. vyjadriť (vyjadrovať), vypovedať, dať (dávať) najavo: *Hudba je jeden zo spôsobov, ako **komunikovať** to, čo sa inak nedá vyjadriť.* – *Svojím oblečením **komunikujeme**, že nám na danej udalosti záleží.* (ROZHLAS) 2. hlásať, ohlasovať; odovzdať (odovzdávať), šíriť: *Naša vierohodnosť **komunikovať** Kristovo poslanstvo závisí od našej schopnosti toto poslanstvo žiť.* – *Naším zámerom je, aby sme **komunikovali** tieto myšlienky, lebo majú veľký význam.* – *Je cirkev schopná **komunikovať** nádej veriacim a celému svetu?* (ROZHLAS) 3. predstaviť, propagovať: *Ak potrebujete prezentovať novú webstránku, **komunikovať** nové projekty alebo predaj vašich produktov a služieb, internetové kampane vám to plne umožnia.* – *Ako efektívne **komunikovať** benefity [zamestnanecké výhody] ako súčasť firemnej kultúry.* (INTERNET)

Sloveso *komunikovať* je odvodené od latinského slovesa *communicare* – „spájať, deliť sa s niekým o niečo; zhovárať sa“. V slovenčine sa ustálilo vo význame „byť v spojení, dorozumievať sa, oznámiť, oznamovať“. Ak si toto sloveso všimame pozornejšie, zistíme, že sa čoraz častejšie vyskytuje vo vetách a kontextoch, z ktorých je zrejmé, že v nich vyjadruje či skôr má vyjadrovať iný význam, ako zachytávajú súčasné slovníky. Svedčia o tom aj uvedené doklady, ktoré poukazujú na viacero nových významov slovesa *komunikovať*. V prvých dvoch citáciách má sloveso *komunikovať* význam „vyjadriť, vyjadrovať, dať, dávať najavo“, prípadne „tlmočiť“. V 3. až 5. citácii možno v jeho sémantike odlíšiť dva navzájom späté významové odtiene, a to význam „hlásať, ohlasovať“ a význam „odovzdať, odovzdávať, šíriť“, prípadne „sprostredkovať, sprostredkovať“. Posledné dve ukážky zasadzujú sloveso *komunikovať* do oblasti marketingovej komunikácie, kde sa používa vo význame „predstaviť, predstavovať, prezentovať, propagovať“.

Ako vidieť, sloveso *komunikovať* sa začalo používať vo významoch, ktoré sa vyjadrovali (aj vyjadrujú) inými slovesami. V tomto zmysle môžeme uvažovať o rozšírení jeho významu. Ak by sme mali tento nový význam definovať, ide tu o podávanie a šírenie určitej (myšlienkovej, pocitovej) informácie (posolstva). Používanie slovesa *komunikovať* v opísaných nových významoch je ovplyvnené angličtinou, v ktorej má sloveso *communicate* aj význam „spôsobiť, že niečo prejde z jednej osoby na druhú; odovzdať, preniesť, rozšíriť na iných“. Treba povedať, že na plné pochopenie konkrétneho nového významu slovesa *komunikovať* je potrebné poznať širší kontext.

megacéčko gen. -a, stred. (gr. + slov.) vitamínový prípravok s vysokým obsahom vitamínu C: *Kúpte si megacéčko a dajte si jednu tabletu ráno a večer. – Pri chrípke idú na odbyt aj megacéčka. – V tomto období zvyšujem príjem vitamínu „cé“ megacéčkom.* (INTERNET)

Pomenovanie *megacéčko* vzniklo z vlastného mena *Megacéčko*, ktorým výrobca nazval vitamínový prípravok obsahujúci zvýšené množstvo vitamínu C. Z názvu je čitateľný reklamný zámer zaujať pomenovaním s módnou zložkou *mega-*, ktorá je zároveň súčasťou mnohých odborných slov, spojenou s hovorovým výrazom *céčko* označujúcim vitamín C. Aj pri vlastnom mene *Megacéčko* prebehol v slovenčine živý proces apelativizácie. Jeho vý-

sledkom je vznik všeobecného pomenovania *megacéčko*, ktoré sa používa popri vlastnom mene *Megacéčko* vyhradenom pre názov konkrétneho farmaceutického výrobku. Slovo *megacéčko* rozšírilo rad zložených slov s prvou časťou *mega-*, ktorá má význam „veľký, nadmerný, mnohonásobný“.

syndróm gen. -u, muž. (gr.) nové v spojení **syndróm prázdneho hniezda**, **syndróm opusteného hniezda** pocity opustenosti a smútku súvisiace s osamostatňovaním sa a odchodom detí z rodičovského domu: **Syndrómom prázdneho hniezda** trpia matky, ktoré sa nevedia vyrovnat' s tým, že si ich deti zakladajú novú rodinu. – Ak vás postihol **syndróm prázdneho hniezda**, nikdy to nedávajte za vinu deťom. – Deti jej odišli študovať a ju začal trápiť **syndróm opusteného hniezda**. – Pozorujú trend, že manželské páry s dvoma odrašenými deťmi, ktoré trápi **syndróm opusteného hniezda**, v zrelom veku sa rozhodnú pre ďalší prírastok do rodiny. (INTERNET)

Slovo *syndróm* (z gréckeho *syndrome* – „súbeh“, zložené zo *syn-* = „spolu, spoločne“ a *dromos* – „beh“), označujúce súhrn príznakov charakterizujúcich určitú chorobu, je termín známy v medicíne a psychológii. K pomenovaniu duševných stavov označených slovom *syndróm* pribudol nový výraz *syndróm prázdneho hniezda* alebo *syndróm opusteného hniezda*. Slovo *hniezdo* sa v týchto výrazoch vzťahuje na človeka a má prenesený význam „domov, rodičovský dom, ľudská rodina“. Prívlastok *prázdne hniezdo*, *opustené hniezdo* vyjadruje situáciu, keď dospelé deti odišli od rodičov a založili si vlastnú rodinu alebo začali samostatný život. Názov *syndróm prázdneho hniezda*, *syndróm opusteného hniezda* charakterizuje psychické ťažkosti (smútok, pocity samoty), ktoré v súvislosti s ich odchodom prežívajú ich rodičia.

tetrapak gen. -u, muž. (um.) kartónový obal v tvare štvorhranu najmä na tekuté potraviny zabezpečujúci ich vysokú hygienu a kvalitu: *Argentínske víno sa pre miestny trh plní do plastových vrecúšok a tetrapaku*. – *V nedeľu sa končí prvé kolo zberu tetrapakov*. – *Ruská firma má záujem o spoluprácu pri výrobe ovocných džúsov v tetrapaku*. (INTERNET)

Slovo *tetrapak*, označujúce špeciálny, dnes už bežný druh obalu, do ktorého sa balia predovšetkým tekuté potraviny (mlieko a mliečne výrobky, ovocné šťavy a nápoje, víno atď.), vzniklo podľa názvu švédskej firmy *Tetrapak* (v písanej značkovej podobe *TetraPak*), ktorá vymyslela jeho tech-

nológiu a uviedla ho na trh. Lahký a nepriepustný obal je vyrobený z niekoľkých vrstiev materiálu, ktorého základom je kartón. Prednosťou tetrapaku je schopnosť chrániť čerstvé i trvanlivé potraviny pred vonkajšími vplyvmi, ako je teplo, svetlo, vlhkosť, a zachovať ich výživovú hodnotu a pôvodnú chuť. Názov firmy bol umelo vytvorený, a to z gréckej časti *tetra-*, čo je prvá časť zložených slov s významom „štyri, štvor-, obsahujúci štyri jednotky, zložky ap.“, a časti *pak*. Zložka *tetra-* vyjadruje súvislosť s tvarom obalu (pôvodne štvorsten, v súčasnosti najmä štvorhran), zložka *pak* naznačuje jeho účel a súvisí so švédskym slovom *paket* – „balík“, ktoré v modifikovanej podobe je súčasťou mnohých európskych jazykov, má teda charakter medzinárodného slova. Rovnakým názvom *TetraPak* sa začali nazývať výrobky firmy – obaly na potraviny. Aj keď sa pomenovanie pre tetrapakový obal ešte vyskytuje v podobe vlastného mena, t. j. *Tetrapak*, resp. *TetraPak*, túto pravopisnú podobu už vytláča apelativizované (zovšeobecnené) pomenovanie *tetrapak*.

tetrapakový príd. týkajúci sa tetrapaku: *V školách sa podáva mlieko v štvrtlitrovom tetrapakovom balení. – Ide o súťaž v zbere odpadov, pri ktorých majú deti na výber plastové fľaše alebo tetrapakové škatule.* (INTERNET)

Pridávne meno *tetrapakový* je odvodené od podstatného mena *tetrapak* (porov. toto heslo).

Silvia Duchková

Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (31)

hlas -su pl. N -sy m.

1. zvuk tvorený kmitaním ľudských hlasiviek: *ľudský hlas; mužský, ženský, detský hlas; hlboký, silný, hrubý, nízky hlas; mäkký, nežný, tichý, škreklavý hlas; slabý, jemný, tenký hlas; trasľavý, mrzutý, unavený starecký hlas; teplý, láskavý matkin hlas; školený, kultivovaný hlas; suchý hlas* od-

meraný; *zamatový hlas* mäkký; *ľadový hlas* chladný, neprívetivý; *medový hlas* zaliečavý; *hromový hlas* veľmi silný; *nosový hlas* fufňavý; *kovovo znejúci hlas*; *plačom vysilený hlas*; *modulácia hlasu*; *príjemné sfarbenie hlasu*; *hulákanie mutujúcich hlasov*; *mať dobrý hlas* a) zvučný b) dobre spievať; *meniť, stíšiť hlas*; *stratiť, strácať hlas* a) presilením, vekom b) schopnosť spievať (u spevákov); *poznať niekoho po hlase*; *hovoriť zaliečavým, patetickým, slávnostným, vyrovnaným hlasom*; *odpovedať plačlivým, previnilým, prestrašeným, hnevľivým, zlostným hlasom*; *napodobňovať cudzie hlasy*; *započúvať sa do tlmených, škriepnych hlasov*; *zvýšiť hlas* → i fraz.; *nepočuje svoj vlastný hlas* prekrikujú ho; *začal sa jej chvieť hlas*; *hlas mu zlyhal* náhle prestal hovoriť; *hlas mu preskakuje* mení výšku a intenzitu; *Tri hodiny presedeli bez hlasu*. [H. Zelinová] bez slova

2. zvuk vydávaný zvieratami al. vecami: *vtáči hlas*; *kuviči hlas* i pren. predpovedajúci neúspech, nešťastie; *hlas husiel'*; *záдумčivý hlas harmoniky*; *mrmlavý hlas* basy; *hobojový hlas*; *počúvať hlas zvonov*; *napodobniť hlas cvrčka*; *Zobúdzajú sa a silnejú rozmanité hlasy letnej prírody*. [J. Lenčo]

3. hud. jedna zo zložiek skladby; spevný part: *spievať prvý, druhý hlas*; *orchestrálne hlasy*; *rozpísať hlasy* spevnú al. hudobnú partitúru

4. spôsob chápania skutočnosti a jeho prejav; syn. mienka, postoj, názor: *protestný, oponujúci hlas*; *hlas ľudu*; *načúvať hlasu odborníkov*; *zaznamenať hlasy kritiky*; *hlas slobody a demokracie proti militarizmu a diktatúre* [NP 1983]

meno *Hlas Ameriky* americká rozhlasová agentúra vysielajúca programy v mnohých jazykoch

5. rozhodnutie jednotlivca pri voľbe niečoho, pri hlasovaní: *dať niekomu svoj hlas*; *získať hlasy* vo voľbách; *schváliť niečo väčšinou hlasov*; *zvoliť riaditeľa všetkými hlasmi*; *predseda má rozhodujúci hlas*

prirovnania *hlas ako deravý hrniec* chrapľavý, zachrípnutý; *hlas ako hladká palica* podlízavý; *hlas ako hrom* veľmi silný; *hlas ako ľad* chladný, neprívetivý; *hlas ako med* zaliečavý; *hlas ako pilník/nôž* ostrý; *hlas ako zvon/organ* zvučný

fraz. *hlas citu/rozumu* cit, rozum; citové, racionálne pohnutky; *hlas krvi* vedomie príbuznosti; *hlas volajúceho na púšti* úsilie nenachádzajúce ohlas, podporu; *vnútorný hlas* vedomie, svedomie; *hlas mu uviazol/hlas sa mu zasekol v hrdle* nemohol ďalej hovoriť (od dojatia, vzrušenia, prekvapenia);

pozdvihnúť **hlas** proti niekomu, niečomu protestovať; zvýšiť **hlas** povedať s dôrazom, s hnevom

príslovie, porekadlo *Psí **hlas** do neba nejde/nepríde* zlomyseľník nedosiahne svoje, neuveria mu;

hlások -ska pl. N -sky m. zdrob. expr. k 1, 2: *tenučký detský **hlások***; *Ned'aleko m'andravým **hláskom** štekal akýsi psiček*. [J. C. Hronský]

fraz. *nevydať zo seba ani **hláska*** neprehovoriť;

hlasisko -ka -sísk s., v N a A sg. i m., zvel. expr. k 1, 2: *hlbočizné **hlasisko***; *Až sa človek ľaká, odkiaľ sa taký **hlasisko** berie, akoby ani nie z ľudského hrdla*.

[V. Mináč]

hlásat' -sa -sajú -saj! -sal -sajúc -sajúci -saný -sanie nedok. (čo)

1. robiť všeobecne známym; syn. šíriť, rozširovať: ***hlásat'** pravdu*; ***hlásat'** evanjelium*; ***hlásat'** ideu slobody*; *Ale keď začneš po krčmách **hlásat'**, že si luterán, začnem chodiť na omšu*. [D. Mitana]

2. dávať správu, obsahovať oznam; syn. oznamovať: *Šatňa zadarmo – **hlásal** veľký nápis*. [P. Sever]; *Zástavy viali a **hlásali** svetu – sme tu!* [V. Ferko]; *Kaviareň – tabuľa nad vchodom **hlásala**, že takýto je názov tejto zábavnej miestnosti*. [K. Lazarová];

opak. **hlásavat'** -va -vajú -val

hlásateľ -ľa pl. N -lia G -ľov m.

1. kto niečo hlása, robí všeobecne známym; syn. šíriteľ, rozširovateľ: ***hlásateľ** pokroku a tolerance*; ***hlásateľ** Božieho slova*; *oduševnený **hlásateľ** slovanskej vzájomnosti*

2. kto niečo hlási, ústne oznamuje, ohlasuje: *televízny, rozhlasový **hlásateľ***; *konkurz na moderátorov a **hlásateľov***; ***Hlásateľ** vzrušeným hlasom oznámil, že číslo dvanásť je Alojz Baran*. [R. Moric];

hlásateľka -ky -liek ž.: *populárna, šarmantná **hlásateľka***; *Nakoniec sa ešte objavila unavená **hlásateľka** a zažrela divákovi dobrú noc*. [O. Tokarczuk]

hlásateľňa -ne -ní ž. miestnosť, z ktorej hlásateľ niečo hlási, oznamuje: *rozhlasová **hlásateľňa***; *vysielanie z **hlásateľne***; *červené svetlo nad **hlásateľňou***; *Hneď zistil, v ktorej **hlásateľni** má službu Kolesár*. [E. B. Štefan]

hlásateľský -ká -ké príd. súvisiaci s hlásateľom, s tým, kto niečo hlási, oznamuje; určený hlásateľovi: *hlásateľská profesia; hlásateľské miesto; hlásateľské povinnosti; hlásateľský mikrofón, pult; hlásateľská služba* vyhlasujúca potrebné informácie na rozličných verejných podujatiach

hlásenie -nia -ní s. stručná písomná al. ústna služobná správa, oznámenie; tlačivo, na ktorom je správa, oznámenie napísané: *hlásenie o splnení úlohy, o vodnom stave; hlásenie porúch; odovzdať, podať, poslať, prijať, vyplniť hlásenie; policajné hlásenie o dopravných nehodách; hlásenie dispečingu, horskej služby; mesačné, štatistické hlásenie; Sedel na schôdzkach, smolil hlásenia*. [KŽ 1965]; *Vo vysielacích sanitiek a úrazoviek sa ozývajú nové a nové hlásenia*. [NP 1987]

hlásenka -ky -niek ž. admin. profes. tlačivo, na ktorom sa podáva hlásenie o niečom: *týždenná hlásenka; zaznamenať nehody na hlásenke nehodových udalostí; vyplniť hlásenku o výskyte vzácnych druhov živočíchov; hlásenka o narodení žriebäta; Každý lekár musí pohlavné ochorenie nahlásiť, pohoríť si s pacientom a spracovať hlásenku*. [Zd 2005]

hlásič -ča pl. N -če m. tech. automatický prístroj na hlásenie, ohlasovanie niečoho: *požiarny hlásič; tlačidlový hlásič; elektronický hlásič; hlásič času, dymu, pohybu; Nórsko je prvá krajina na svete, ktorá začala vybavovať svoje námorné lode havarijnými hlásičmi*. [NP 1982]

hlasista -tu pl. N -ti m. člen skupiny slovenských intelektuálov združených okolo časopisu Hlas (1898 – 1904): *aktivita hlasistov*

hlasisticky [-t-] prísł. charakteristicky pre hlasizmus, pre hlasistov: *hlasisticky orientovaná literárna kritika* [DF 2001]

hlasistický [-t-] -ká -ké príd. súvisiaci s hlasizmom, s hlasistami: *hlasistický časopis; hlasistická skupina intelektuálov; Ideovým vodcom hlasistického hnutia sa stal predovšetkým Masaryk*. [Slovensko I]

hlásiť -si -sia hlás! -sil -siac -siaci -sený -senie nedok. (čo)

1. podávať písomnú al. ústnu správu príslušnému úradu; syn. oznamovať: **hlásiť** príchod; **hlásiť** zmenu pobytu; **hlásiť** splnenie rozkazu; *krádež treba hlásiť*; *Dievča ani len nekrstili, len tak jej dali meno, nehlásili ju do matky, báli sa notára.* [A. Bednár]; *Chce sa vraj pozrieť na prípad, čo som mu nedávno hlásil.* [A. Chudoba]

2. ústne al. pomocou prístroja, signálu dávať na vedomie; syn. ohlasovať, oznamovať: **hlásiť** presný čas; **hlásiť** správy v rozhlase, v televízii; **hlásiť** obeť na životoch; *Sirény hlásia poplach, no lietadlá sa nezjavujú.* [Š. Žáry]; *Až doteraz som bol u doktora, – hlásil hneď vo dverách.* [L. Zúbek];

opak. **hlásievat'** -va -vajú -val;

dok. **ohlásiť**';

predp. **na-, od-, pri-, roz-, vy-, za-**

hlásiť sa -si sa -sia sa hlás sa! -sil sa -siac sa -siaci sa -senie sa nedok.

1. oznamovať svoju prítomnosť, svoj príchod (často úradne); syn. prihlasať sa: **hlásiť sa** u riaditeľa; **hlásiť sa** na polícii; **hlásiť sa** telefonicky; *nik sa nehlási* nik sa neozýva; *Každý nový misionár sa do troch mesiacov musel hlásiť vrchnosti.* [M. Kučera]; *Podplukovník sa hlásil podľa všetkých predpisov.* [E. B. Štefan]

2. (kam; za čo) prihlasovať sa na vykonávanie niečoho; uchádzať sa o niečo: **hlásiť sa** na vysokoškolské štúdium; **hlásiť sa** do kurzu, do súťaže; **hlásiť sa** k letcom; **hlásiť sa** na miesto sekretárky; **hlási sa** za kuchára

3. (o čo; o) chcieť niečo dosiahnuť; syn. dožadovať sa, domáhať sa: **hlásiť sa** o svoje práva; **hlásiť sa** o odmenu; *žiak sa hlási* zdvihnutím ruky upozorňuje, že chce odpovedať; **hlásia sa** veritelia; **hlásiť sa** o slovo chcieť prehovoriť i pren. upozorňovať na seba: *O svoje sa musíte hlásiť.* [A. Lacková-Zora]

4. (ku komu, k čomu) verejne prejavovať kladný postoj; syn. priznávať sa: **hlásiť sa** k rodine; **hlásiť sa** k obľúbenému profesorovi; *nemôžem sa k nemu hlásiť*; **hlásiť sa** k svojmu presvedčeniu; **hlásiť sa** k politickému programu; **hlásiť sa** k životu i pren. rodiť sa; **hlásiť sa** k svojmu náboženstvu

5. (za koho) verejne prejavovať svoju príslušnosť; syn. vyhlasovať sa: **hlásiť sa** za Slováka; **hlásiť sa** za národovca

6. (o veciach) byť istým spôsobom vnímaný, viditeľný; syn. prejavovať sa: *jar, zima sa hlási* skoro; **hlási sa** choroba, únava; *oneskorená puberta sa hlási*; *žalúdok sa hlási* mať pocit hladu; *Alebo sa jednoducho hlásia roky?* [I. Izakovič];

opak. **hlásievat' sa** -va sa -vajú sa -val sa;
dok. **prihlásiť sa**;
predp. **na-, o-, od-, vy-, za-**

hlasito, hlasite 2. st. -tejšíe prísl. s väčšou, s veľkou intenzitou hlasu al. zvuku; syn. hlasno, hlasne, nahlas; op. ticho, potichu: **hlasito, hlasite rozprávať, spievať; hlasito, hlasite zívateľ; zahvízdal hlasitejšie; Moja veselost' prechádzala až v bujarost', ktorá si žiadala hlasito sa prejaviť.** [E. Zúbek]; **Musel hlasite odfukovať.** [R. Jašík]

hlasitosť -ti ž.

1. vlastnosť toho, čo je hlasité, čo dobre počuť; syn. hlasnosť: **hlasitosť smiechu**

2. miera intenzity zvuku: **regulovať hlasitosť; zoslabiť, zosilniť hlasitosť; zvoliť typ a hlasitosť zvonenia telefónu; hlasitosť hovoru; hlasitosť rádia; diskotékova úroveň hlasitosti; Zbystrili zrak a točili gombíkmi na hlasitosť, lebo sa hovorilo o nich.** [KŽ 1966]; **Súkromné televízie vysielajú reklamy čoraz hlasnejšie v porovnaní s hlasitosťou hlavnej relácie.** [InZ 2001]

hlasitý -tá -té 2. st. -tejší príd. ktorý dobre počuť, ktorý jasne znie; syn. hlasný; op. tichý: **hlasitý hovor; hlasitý kašeľ; hlasité výkriky; hlasité chrápanie; hlasité povzbudzovanie; hlasité protesty; smiech bol čoraz hlasitejší; Siesta sobotňajšieho popoludnia náhle prerušilo hlasité drncanie telefónu.** [NP 1986]

hlasivka -ky obyč. pl. **hlasivky** -viek ž. anat. útvary v hrtane skladajúce sa z väzu a svaly, ktorých kmitaním pri výdychu vzniká hlas: **funkcia hlasiviek; napätie hlasiviek; štrbina medzi hlasivkami; namáhať si hlasivky; Jej pery čosi artikulujú, ale hlasivky nevydávajú zvuk.** [P. Karvaš]

fraz. **mať dobré/silné hlasivky** hlasno rozprávať; **šetrit' si hlasivky** a) ticho hovoriť b) mlčať

hlasivkový -vá -vé príd. anat. súvisiaci s hlasivkami: **hlasivkový väz, sval; hlasivková štrbina; hlasivkové uzlíky** malé útvary na okraji hlasiviek vznikajúce chronickým dráždením epitelu pri ich zvýšenom napätí (najmä u spe-

vákov); **hlasivková explózia** hlasový začiatok; lingv. **hlasivková spoluhláska** tvorená hlasivkami

hlasizmus -mu m. československy orientovaný smer v slovenskej kultúre pred prvou svetovou vojnou reprezentovaný časopisom Hlas (1898 – 1904): **hlasizmus v slovenskej literatúre; významný predstaviteľ hlasizmu**

hláska¹ -ky -sok ž. lingv. najmenšia jednotka zvukovej stránky jazyka: *kmitavá, bilabiálna hláska; hlásky a, b, c, d; slabikotvorné hlásky* tvoriace slabiku; *podobne znejúce hlásky; tvorenie hlások; striedanie hlások; sústava slovenských hlások; výslovnosť cudzích hlások*

fraz. *nepovedať/nevydať ani hlásky* neprehovoriť

hláska² -ky -sok ž. dopr. prístroj slúžiaci na ohlásenie dopravnej nehody: **hláska núdzového volania; telefónne hlásky umiestnené každé 2 km** [EI 1977]; *Na úseku po Senec dlhom 16,6 km je postihnutým motoristom pripravených pomôcť celkovo 16 prístrojov autostrádných hlások.* [St 1982]

hláskoslovie -ia s. lingv. jazykovedná disciplína skúmajúca zvukovú stránku jazyka, najmä tvorenie hlások, triedenie hlások a hláskové zmeny: *historické hláskoslovie; sústava slovenského hláskoslovia; hláskoslovie nárečí*

hláskoslovne prísl. lingv. vzhľadom na hláskoslovie: **hláskoslovne odlišné tvary; hláskoslovne a pravopisne prispôbiť pôvodný text dnešnej norme**

hláskoslovný -ná -né príd. lingv. súvisiaci s hláskoslovím: **hláskoslovný vývin; hláskoslovný variant slova** jeden z viacerých tvarov charakterizovaných nepatrnou odlišnosťou vo zvukovej stavbe; **hláskoslovné zmeny; analýza hláskoslovných javov**

hláskovať -kuje -kujú -kuj! -koval -kujúc -kujúci -kovaný -kovanie nedok. (čo; 0) vyslovovať po hláskach: *zreteľne hláskovať slovo, meno; na začiatku hodiny budeme hláskovať; Marie José vyťahuje z vrecka papier a s námahou hláskuje ďalšiu trasu sprievodu po Slovensku.* [Sme 1995]

hláskovo, hláskove prísl. lingv. vzhľadom na hlásky: **hláskovo, hláskove** odlišné, zhodné, podobné slová; **hláskovo, hláskove** prispôsobený výraz

hláskový -vá -vé prísl. lingv. súvisiaci s hláskou, s najmenšou jednotkou zvukovej stránky jazyka: **rôzne hláskové varianty slova; hlásková sústava slovenského jazyka; hláskové písmo** fonetické písmo, pri ktorom sa grafickými znakmi zaznamenávajú hlásky; **hláskový zákon** pravidlo vyjadrujúce niektoré hláskoslovné zmeny pri vývine príbuzných jazykov

hlásnica -ce -nic ž.

1. zried. hlásna trúba al. iný predmet na hlásenie, ohlasovanie niečoho: *duté tóny hlásnice; údery na kovovú hlásnicu* [M. Figuli]

2. žel. stanovište na trati vybavené návěstidlami na úpravu vlakov v traťových oddieloch na základe telefonického ohlásenia: *dopravná hlásnica; rušenie hlásnic vplyvom útľmu osobnej aj nákladnej prepravy; Najprv bola uzatvorená hlásnica Branč, kde bolo miestne obsluhované piecestné zariadenie nahradené svetelným.* [Inet 2005]

hlásnický -ká -ké prísl. vzťahujúci sa na hlásnika; patriaci hlásnikovi: *hlásnická halapartňa; dostať hlásnické miesto; Zvesil z klinca starý hlásnický roh, vyšiel pred dvere a dva razy mocne zatrúbil.* [A. Chudoba]

hlásnictvo -va s. v minulosti zamestnanie hlásnika: *byť hrdý na svoje hlásnictvo*

hlásničiar -ra pl. N -ri m. žel. osoba obsluhujúca návěstidlá hlásnice a dávajúca telefonické hlásenia: *Hlásničiar na tejto hlásnici, ktorá je aj zastávkou, takisto predával cestovné lístky.* [Inet 2005]

hlásničiť' -čí -čia hlásnič! -čil -čiac -čiači -čenie nedok. hovor. vykonávať službu hlásnika, byť hlásnikom: *poctivo hlásničiť'; hlásničil veľa rokov*

hlásnik -ka pl. N -ici G -kov m. (v minulosti) nočný strážca, ktorý trúbením každú hodinu oznamoval čas: *obecný hlásnik; trúbenie hlásnika; Hlásnik už odhlásil jednu.* [L. Zúbek]; *A skasírovali v mestečku aj hlásnikov a nastolili*

obecnú policajnú moc. [Š. Gráf]; pren. *Dnes spisovateľ mal by byť skromnejší. A nemal by sa štylizovať ani ako **hlásnik** národa, ani ako jeho svedomie.* [D. Tatarka] predstaviteľ, reprezentant tlmočiaci mienku národa

hlasno, hlasne 2. st. -nejšie prisl. s veľkou intenzitou hlasu al. zvuku; syn. hlasito, hlasite, nahlas: **hlasno, hlasne** hovoriť, piskať; **hlasno, hlasne** sa smiať; *Drevená podlaha mu pod nohami **hlasno** zavržgala.* [A. Baláž]; *Od radosti sa rozplakala tak **hlasne**, že z okolitých domov ľudia povybiehali pozerat', čo sa robí.* [M. Urban]

hlasnosť -ti ž. vlastnosť toho, čo je hlasné, čo dobre počuť; syn. hlasitosť: **hlasnosť** plaču; **hlasnosť** a zreteľnosť formulovania slov; **hlasnosť** zvuku, záznamu; *Súbor „Železiar“ spevom a **hlasnosťou** tradične nešetril.* [VN – Korzár 2001]

hlasný -ná -né 2. st. -nejší príd.

1. ktorý dobre počuť, ktorý výrazne znie; syn. hlasitý; op. tichý: **hlasný** hovor, smiech, plač; **hlasný** protest, nesúhlas; **hlasná** ozvena; **hlasná** hudba; **hlasné** zaucho; **hlasné** trúbenie auta; **hlasné** kroky; *mať **hlasný** hlas* silný; *Rodinka gibbonov si svoje územie označuje trilkováním, ktoré vzdialene pripomína spev vtákov, no je oveľa **hlasnejšie**.* [Sme 2002]; |pren. **hlasný** spánok sprevádzaný chrápaním

2. vydávajúci silný hlas, silný zvuk: *má **hlasné** hodinky;* *Hore briežkom ponáhľali sa tri **hlasné** postavy. Dve biele, bacúšske, tretia čierna, **najhlasnejšia**.* [J. C. Hronský]

hlásny -na -ne príd. určený na hlásenie, na oznamovanie niečoho: **hlásna** veža; **hlásny** roh; **hlásna** trúba megafón → i fraz.; **hlásna** služba zabezpečujúca ohlasovanie vážneho stavu al. stavu ohrozenia obyvateľstva (policajné, lekárske hlásenie, hlásenie o povodňovom nebezpečenstve ap.)

fraz. pejor. **hlásna** trúba a) šíriteľ cudzích názorov b) šíriteľ správ o cudzích záležitostiach; *býť **hlásnou** trúbou niekoho* šíriť názory niekoho

hlasovací -cia -cie príd. potrebný, určený na hlasovanie; súvisiaci s hlasovaním: **hlasovací** lístok, kupón; **hlasovacie** zariadenie; **hlasovacia** miest-

nosť; hlasovacia urna; hlasovací systém; hlasovací preukaz; hlasovací poriadok; hlasovacie právo právo hlasovať

hlasovanie -ia s. úkon, pri ktorom jednotlivec vyjadruje svoj súhlas al. ne-súhlas s niekým, s niečím: *verejně, tajně hlasovanie; rozhodujúce hlasovanie; ľudové hlasovanie* hlasovanie ľudu o závažnej (politickej) otázke; *výsledky hlasovania; elektronický spôsob hlasovania; zdržať sa hlasovania* nehlasovať; *Účastníci aklamačným hlasovaním schválili návrh uznesenia.* [Pc 1999]

hlasovať -suje -sujú -suj! -soval -sujúc -sujúci -sovanie nedok. (o čom; za koho, za čo; proti komu, proti čomu; 0) odovzdávať svoj hlas pri voľbe, pri rozhodovaní o niečom: *hlasovať o dôvere; hlasovať za kandidáta demokratickej strany; hlasovať proti schváleniu uznesenia; tajne hlasovať; hlasovať aklamačne alebo zdvihnutím ruky; dať hlasovať o pozmeňujúcom návrhu; Keď mali nakoniec hlasovať, tak hlasovali.* [J. Tallo]; *Poslanci mali právo hlasovať podľa svojho svedomia a presvedčenia.* [Pd 1995];

predp. **do-, od-, pre-**

hlasovo prisl. z hlasovej stránky: *hlasovo indisponovaný herec; hlasovo vyvážený výkon; hlasovo zvládnuť postavu; hlasovo náročné predstavenie; hlasovo ideálny predstaviteľ hlavnej postavy*

hlasový -vá -vé príd. súvisiaci s ľudským hlasom: *hlasový fond; hlasová kultúra; hlasové zafarbenie, rozpätie; hlasové dispozície; hlasové orgány; pôsobiť ako hlasový pedagóg; mať vypracovanú hlasovú techniku; absolvovať hlasové cvičenia; výborný hlasový prejav speváka; Na hlasovú komunikáciu sa využíva oddelené slúchadlo s mikrofónom, takže používateľ má voľné obe ruky.* [InZ 2000]; hud. *hlasový register* výška a farba hlasu; *hlasová hygiena* zásady, ktoré treba dodržiavať na ochranu hlasu; telekom. *hlasová služba* zabezpečenie priameho prenosu a komutovania reči v reálnom čase medzi koncovými bodmi komutovanej siete

Bronislava Holičová

Zoznam skratiek: NP – Nedel'ná Pravda, KŽ – Kultúrny život, Zd – Zdravie, DF – Domino fórum, InZ – InZine, Inet – internet, Pc – Práca, VN – Korzár – Východoslovenské noviny Korzár

INFORMÁCIE AUTOROM

1. Na stránke Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV www.juls.savba.sk sme sprístupnili v pracovnej verzii vybrané čísla a obsahy časopisu Kultúra slova (posledný ročník nie je prístupný verejnosti).

Použitie týchto textov sa riadi zákonom č. 618/2003 Z. z. (autorský zákon).

2. Redakcia prijíma príspevky spracované na počítači v textovom editore Word pod operačným systémom Windows. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať úzus časopisu.

Do redakcie treba poslať jeden vytlačený exemplár príspevku (s riadkovaním 1,5) spolu s disketou. Príspevok možno poslať aj elektronickou poštou ako prílohu na adresu sibylam@juls.savba.sk (s príponou rtf, nie doc).

Literatúru uvádzať na konci článku (nie spracovanú v poznámkach pod čiarou) takto:

a) knižná publikácia:

PAULINY, Eugen: Vývin slovenskej deklinácie. Bratislava: Veda 1990. 270 s.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 2. vyd. Bratislava: Veda 2000. 998 s.

b) štúdiá v zborníku:

FERENČÍKOVÁ, Adriana: Pohľad na slovo *bor* a jeho deriváty z územného aspektu. In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 410 – 416.

c) článok v časopise:

POVAŽAJ, Matej: Tretie vydanie súčasných Pravidiel slovenského pravopisu. In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 6, s. 321 – 329.

Pozn.: V prípade, že autor poslať príspevok, ktorý už uverejnil inde, je potrebné, aby to uviedol s presným bibliografickým údajom.

Zároveň žiadame autorov, aby pripojili tieto údaje: a) meno, priezvisko, tituly, b) adresu, príp. aj číslo bankového účtu, kam možno poslať honorár, c) rodné číslo, d) telefónne číslo, príp. e-mailovú adresu.

V prípade, že autor nepošle uvedené údaje, vydavateľstvo mu nebude môcť vyplatiť honorár.

SPYTOVALI STE SA

O pomenovaní jedného kuchynského nástroja. I. Vančová 49

Z NOVÝCH VÝRAZOV

Nové výrazy (50). S. Duchková 51

Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (31). B. Holičová 54

Informácie autorom..... 64

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, Jazykovedného odboru Matice slovenskej a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva kultúry SR. Ročník 40, 2006, č. 1. Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 144,- Sk, jednotlivé čísla 24,- Sk. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Registračné číslo 7050. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany. © Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave © Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine Vytlačil: Tlačiareň BEN &M, Míriam Uličná, Turčianske Teplice 2006 Cena 24.- Sk